

קונטרס תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה
הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים,
הערות ובירורים, חילופי נוסחאות
הקשורים בקריאת
מגילת אסתר

לעילוי נשמת

מרת בלומה חיה רחל בת ר' יששכר דב ע"ה

מרת צילה צביה בת ר' משה אליהו ע"ה

ר' עזרא בן ר' אלתר שמשון יהודה ז"ל

ר' מרדכי יוסף בן ר' שלמה ורצל ז"ל

ר' אהרן מנחם בן ר' חיים ז"ל

נלב"ע ט"ו באדר שושן פורים תשמ"ג

האשה הצדקנית המחנכת הדגולה

מרת אסתר מלכה שטיינהרטר בת ר' גבריאל ע"ה

השרישה וחינכה דורות של תלמידות ומחנכות בהקניית הקריאה

הנכונה בלשון הקודש והקדישה לכך מיטב כוחותיה וכישוריה

נלב"ע ג' באדר תשע"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

להצלחת

החפץ בעילום שמו, הוא ובני משפחתו

קונטרס זה מופץ ומחולק חינם לזיכוי הרבים, ומיועד בעיקר
עבור בעלי קריאה.

סימון כוכבית * מורה על כפילות הערה המופיעה לעיל.
סימון ☞ מורה על קריאה שיש בה חשש שינוי משמעות.

❧ הסכמות ומכתבי ברכה ❧

מכתב ברכה מהגאון ר' אורי ויסבלום שליט"א

בס"ד ז' אדר שני תשע"ו

כבר מספר שנים עוסק האברך הרב ר' י. ב. שליט"א בהוצאת קונטרס הנקרא „תורת הקורא" ובו הערות דקדוקיות חשובות על פרשת השבוע, הערות שפעמים רבות הן מאד משמעותיות לקריאה הנכונה ולפעמים המשמעות משתנה לגמרי כאשר הקריאה איננה מדויקת.

אני מעיין בקונטרס זה כבר מספר שנים, ומאד מאד נהנה מכל ההערות המחכימות, עבודה כבירה הושקעה בקונטרסים אלה ובלי ספק שבעלי קריאה יהנו הנאה גדולה מעיון בהם.

עתה עומד האברך היקר להוציא קונטרס מורחב על מגילת אסתר ובו הערות רבות מחכימות, אשר יהיו לתועלת גדולה עבור כולם.

מצוה רבה לסייע בהוצאת קונטרס זה וכל המסייעים תבוא עליהם ברכה.

בברכה מרובה

אורי ויסבלום

הסכמה מהגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א

בס"ד, יום י"א אדר ב' תענית אסתר מוקדם תשע"ד

הסכמה ומכתב ברכה

הנה הובא לפני קונטרס תורת הקורא על מגילת אסתר, אשר תוכנו הוא הערות ודיוקים ומנהגים וכו' בקריאת המגילה, והנה הוא חלק מגליונות תורת הקורא הנשלחים לי כפעם בפעם, זה יותר משנה וחצי, על פרשיות התורה הערות ודיוקים וכו'. והנה זה דבר גדול מאד שנמצא שיש לפני בעל הקריאה בהכנתו את הקריאה מיטב הדיוקים וכו' כל הדעות בדקדוקי המילים וכו' עם כל המקורות מספרי דקדוק מרבותינו בעלי הדקדוק, ספרים אשר אין יד כל אדם ממשמשת בהם, ומהם ספרים חשובים כאלה שרובם לא יודעים על קיומם. ובגליונות תורת הקורא הכל ערוך ומסודר, לתועלת בעלי הקורא, כי הרי הקריאה בתורה"ק ובמגילה גם במקום שמשגה כזה אינו מעכב, אבל עכ"פ לכתחילה צריך מאד לדקדק בכל דבר ודבר.

לזאת יבורכו, האברכים היקרים שליט"א העוסקים בזה למען זיכוי הרבים, בכל מילי דברכות וכטו"ס. והנני מקוה שימשיכו במפעלם הטוב גם על ההפטרות.

והנני בא עה"ח יום הנ"ל לכבוד כל בעלי קורא דווקני ולכל מזכי הרבים בזה.

שריה דבליצקי

❧ הלכה ומנהג ❧

לכתחילה יש לקרוא את כל המגילה ברצף, ואף בין פסוק לפסוק לא יפסיק יותר מכדי נשימה^א.

אין נכון להנעים בנעימה מיוחדת בסופי הפרקים^ב.

א' ז': וְכָלִים מְכַלִּים שׁוֹנִים - יש נוהגים לנגן תיבות אלו בניגון איכה^ג. וכן הוא להלן בתיבות: אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַם עִם הַגְלָה אֲשֶׁר הִגְלָה עִם יְכִנִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל^ד. וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן יֵשְׁבוּ לִשְׁתוֹת וְהָעִיר שׁוֹשֶׁן נְבוּכָה, וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה וַיִּקְרַע מֶרְדֵּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק וְעָקָה גְדֻלָּה וּמָרָה^ה (ג' ט"ו, ד' א'). אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי וּמִסְפַּד שָׂק וַאֲפֹר יָצַע לְרַבִּים^ו (ד' ג'). וְכַאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי (ד' ט"ז). כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד^ז (ז' ד'). כִּי אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בָרַעָה אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת עַמִּי וְאֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי בְּאַבְדֹן מוֹלְדִתִּי^ח (ח' ו').

א' י"א: לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפִיָּה כִּי טוֹבַת

^א טור (סימן תר"צ), ומגן אברהם (שם סק"ז) בשם מטה משה (סימן תתר"ב). והטעם, משום שנקראת אגרת.

^ב שאין לחלוקת הפרקים כל יסוד, אלא היא חלוקה נוצרית שאנו משתמשים בה בלית ברירה, וברור שבשעת קריאה אין לתת שום משמעות לחלוקה זו, ולא ראוי לקרוא באופן מיוחד ע"פ חלוקה זו.

ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ"א) כתב שבין סימן לסימן ינוח איזה רגעים, ואולי כוונתו לחלוקת הפרשיות ולא לחלוקת הפרקים. וצ"ע.

^ג בספר דברי קהילות (עמ' 420) הביא את המנהג לקרוא כמה פסוקים במגילה שיש בהם ענין צער בניגון איכה, וכתב שנוהגים כן בפסוקים: וְכָלִים מְכַלִּים שׁוֹנִים (א' ז'), וענין הצער בזה הוא ע"פ דרשת חז"ל (מגילה י"ב ע"א) שהשתמש בכלי בית המקדש, וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן יֵשְׁבוּ לִשְׁתוֹת (ג' ט"ו) וּמֶרְדֵּכִי יָדַע (ד' א') אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים (ד' ג') וְכַאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי (ד' ט"ז).

ובהרבה קהילות נוהגים לנגן בניגון איכה גם בפסוקים: אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַם (ב' ו'), והובא המנהג בקובץ מבית לוי ט"ו עמוד ל"ב), כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי (ז' ד'), כִּי אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרֹאֲתִי (ח' ו').

^ד מנהג זה מובא כאן ע"פ המפורט בספר דברי קהילות.

ובמחזור מעגלי צדק (תענית אסתר, והובא באליה רבה סימן תר"צ סק"ט) מובא ג"כ המנהג לנגן תיבות אלו בניגון של שמחה (וכתב שם שבתאיבית אלו ממשך הניגון ומרים קולו), אמנם יש שם כמה שינויים בפסוקים מהמובא בדברי קהילות.

הפסוקים: לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים (א' י"א), וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר (ב' ט"ו), מובאים בדברי קהילות ואינם מובאים במעגלי צדק. והפסוקים: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִךְ חֲפִץ בִּיקְרוֹ (ו' י"א), תִּנָּתֵן לִי נַפְשִׁי בְּשִׁאלְתִּי וְעַמִּי בְּבִקְשִׁתִּי (ז' ג'), לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמִי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה (ט' כ"ב), קָרָאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים עַל שֵׁם הַפּוּר עַל כֵּן עַל כֵּל דְּבָרֵי הָאֲגֵרָה הַזֹּאת וְכָה רָאוּ עַל כֵּכָה וְכָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם (ט' כ"ו), מובאים במעגלי צדק ואינם מובאים בדברי קהילות.

מְרָאָה הִיא - יש נוהגים לנגן תיבות אלו בניגון ידוע של שמחה^ד. וכן הוא להלן בתיבות: לְהִיזֹת כָּל אִישׁ שֶׁרַר בְּבִיתוֹ וּמִדְּבַר כְּלִשׁוֹן עִמּוֹ (א' כ"ב). וְהַנֶּעְרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשָׂתִי וְיִיטֵב הַדְּבַר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן^ה (ב' ד'). וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחִיל (ב' ט"ו). וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתֵּשֶׂא חֵן וְחֹסֶד לִפְנֵי מֶלֶךְ הַבְּתוּלֹת וַיִּשָּׂם כְּתָר מַלְכוּת בְּרָאשָׁה וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי (ב' י"ז). בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ (ו' א'). קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תִּפֹּל דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ (ו' י'). רַכְבֵּי הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרָנִים יֵצְאוּ מִבְּהֵלִים וּדְחוּפִים בְּדִבַּר הַמֶּלֶךְ וְהִדָּת נִתְּנָה בְּשׁוֹשֶׁן הַבִּירָה (ח' י"ד). וְכָל מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפְרִשְׁתִּי גְדֻלַּת מֶרְדֵּכִי אֲשֶׁר גְּדָלוֹ הַמֶּלֶךְ הִלּוּא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מְדִי וּפָרָס (י' ב').

א' כ': הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ - יש נוהגים להגביה את הקול בתיבות אלו, משום שרמוז בהן שם הוי"ה בראשי תיבות, ויש מי שקרא תיגר על מנהג זה^ו. וכן הוא

והפסוק: קַח אֶת הַלְּבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס (ו' י') מובא גם בדברי קהילות וגם במעגלי צדק, אך בדברי קהילות כתב שמנגנים עד סוף הפסוק, ובמעגלי צדק כתב שמנגנים ג' פסוקים עד וַיֵּשֶׁב מֶרְדֵּכִי אֵל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ (ו' י"ב).

והפסוק: רִחוּ וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר (ד' י"ד), מובא במעגלי צדק בין הפסוקים שממשיך בהם הניגון, ובדברי קהילות הביא רק שבפסוק זה מרים קולו.

^ה לגבי הפסוקים: וְהַנֶּעְרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב (ב' ד'), רַכְבֵּי הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרָנִים (ח' י"ד), וְכָל מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ (י' ב'), נראה שטעם המנהג לנגנם בניגון מיוחד הוא משום שהפסוקים שאחריהם נאמרים ע"י הקהל לפני הש"ס, ומשום כך מסיים הש"ס בניגון מיוחד כדי לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת הפסוק הבא, ומעין מה שכתב במחזור ויטרי (סימן רמ"ה) בשם ר"ת שנהג לומר פסוק וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פְּנֵיו בְּקוֹל רֶם וְעָרֵב, כדי לרמוז לקהל שיתחילו בקריאת י"ג מדות.

ואכן יש מקומות שאינם נוהגים במנהג זה של ניגון הפסוקים המובאים במעגלי צדק ובדברי קהילות, אך בפסוקים אלו שלפני עניית הקהל נוהגים לנגן בסופם בנעימה מיוחדת לרמוז לקהל להתחיל בקריאת הפסוק הבא (ומשום טעם זה נוהגים לנגן גם בסוף הפסוק וּמֶרְדֵּכִי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ (ח' ט"ו)).

^ו כן כתב במחזור מעגלי צדק בתענית אסתר, והובא באליה רבה (סימן תר"צ סק"ט). וכן כתב בדברי קהילות.

במחזור מעגלי צדק הובאו הפסוקים: יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן הַיּוֹם (ה' ד'), יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן אֵל (ה' ח'), מִי הוּא זֶה (ו' ה'), כִּי כָלְתָה אֵלָיו הָרַעָה (ז' ז').

ובדברי קהילות הובאו הפסוקים: הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ (א' כ'), יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֶן הַיּוֹם (ה' ד'), וְכָל זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵי לִי (ה' י"ג).

^ז במקור חיים (סימן נ"א סעיף ז') כתב שנתפשט מקרוב בחזני אשכנז הבאים מארץ פולין, לקרוא בקריאת התורה בקול רם המלות אשר נרמז שם הוי"ה בראשי תיבות או סופי תיבות, וקשה על זה מה עדיף ראשי תיבות על השם עצמו שבו אין קוראים באופן

במקומות נוספים במגילה שרמזו בהן שם הוי"ה או שם יהו"א בראשי תיבות או בסופי תיבות, והם: **יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם** (ה' ד', שם הוי"ה). **יְבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל** (ה' ח', שם יהו"א). **זֶה אֵינָנו שׁוֹה לִי** (ה' י"ג, שם הוי"ה בסופי תיבות). **מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא** (ז' ה', שם יהו"א רמזו בתיבות מ' הוא). **כִּי כָלֶתָה אֵלָיו הָרָעָה** (ז' ז', שם הוי"ה בסופי תיבות).

ב' ה': **אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבֵּירָה וְשָׂמוּ מַרְדֵּכִי בֶן יָאִיר בֶּן שְׁמַעֲיָ בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי** - נוהגים שהציבור קורא פסוק זה בקול רם קודם הש"ץ^ה, ואחר שסיימו כל הקהל חוזר הש"ץ וקורא אחריהם^ט, ואין לו להתחיל לקרוא לפני שסיימו כל הקהל. וכן נוהגים גם בפסוקים: **וּמַרְדֵּכִי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלָבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹזֶר וְעֹטְרָת זָהָב גְּדוּלָּה וְתַכְרִיךְ בּוץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צָהֳלָה וְשִׁמְחָה** (ח' ט"ו). **לִיהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשָּׁן וִיקָר** (ח' ט"ז). **כִּי מַרְדֵּכִי הָיְהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אֶחָשְׁוֶרֶשׁ וְגָדוֹל לִיהוּדִים וְרָצוּי לָרֶב אָחִיו דָּרֵשׁ טוֹב לַעֲמֹ וְדָבָר שְׁלוֹם לְכָל זֶרְעוֹ** (י' ג').

ד' י"ד: **רְיֹחַ וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לִיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר** - יש נוהגים לקרוא תיבות אלו בקול רם^א. וכן הוא להלן

בתיבות: **כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ** (ו' י"א).

ו' א': **בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ** - נוהגים בפסוק זה להגביה הקול יותר ממה שקראו עד כאן^ב. ויש נוהגים לנגן את תיבת 'הַמֶּלֶךְ' בניגון 'הַמֶּלֶךְ' שלפני 'יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא' של ימים נוראים^ג.

ז' י': **וַיִּתְּלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הָכִין לְמַרְדֵּכִי וְחִמַּת הַמֶּלֶךְ שָׁכְכָה** - יש נוהגים לנגן מילים אלו בניגון שמחה מיוחד^ד.

ח' ט"ז: **וִיקָר** - יש נוהגים בקריאת שחרית לשים יד על התפילין ולנשק, משום שדרשו חז"ל (מגילה ט"ז ע"ב): **'וִיקָר' אלו תפילין**^ט.

ט' ו': **חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ: וְאֵת פֶּרֶשְׁנֵדְתָּא** - נוהגים^י שהציבור קורא בקול רם קודם הש"ץ מ'חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ' עד 'עֹשְׁרֶת', ואחר שסיימו כל הקהל חוזר הש"ץ וקורא אחריהם^י, ואין לו להתחיל לקרוא לפני שסיימו כל הקהל^י. ויש מי שכתב שמנהג זה אינו מנהג^י, ויש מי שיישב את המנהג^י, וכן נוהגים ברוב המקומות.

ורק אח"כ יתחיל לקרוא, כדי שישמעו כולם. ואף שהקהל קראו בעצמם את הפסוק לפני הש"ץ, מ"מ לכתחילה עדיף לשמוע מתוך מגילה כשרה. ועוד, שיתכן שאין דעתם לצאת ידי חובה בקריאתם, משום שסומכים על קריאת הש"ץ.

^א מנהג זה מובא בספר דברי קהילות (וראה עוד בהערה ד').

^ב במהרי"ל כתב שכן נהג הש"ץ במגנצא, ומנהג זה מצא חן בעיניו, כי מכאן ואילך התחלת הגאולה. והובא בדרכי משה (סי' תר"צ סק"ג), ובמגן אברהם (שם סק"ז), ובמשנה ברורה (שם סק"ב).

^ג מנהג זה מובא בספר דברי קהילות.

^ד בספר דברי קהילות כתב שמנגנים פסוק זה בניגון שמנגנים בבוקר יום החופה כשמוליכים את החתן והכלה לחצר בית הכנסת.

^ט בן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה אות ט'), והביאו בכף החיים (סי' תר"צ אות צ').

^י והובא מנהג זה בספר נוהג כצאן יוסף (פורים, אות ו'), ובספר דברי קהילות.

^י כן כתב החיי אדם (כלל קנ"ה סעיף כ"ב). ובקיצור שולחן ערוך (סימן קמ"א סעיף י"א) ובמשנה ברורה (סי' תר"צ סק"ב) הביאו דבריו. וכן בכף החיים (אות צ"א) הביא דבריו, אך עיין בהערה הבאה.

^י בצפנת פענח על הרמב"ם (בהשטות להלכות גירושין פ"ב ה"ז) כתב שבדין נשימה אחת א"א לצאת מאחר, ולכן אומרים כל אחד לעצמו כדי לצאת את הדין לאומרם בנשימה אחת (ולפי זה צריכים גם הציבור הקוראים בעצמם לקרוא בנשימה אחת). (ועיין בשו"ת הר צבי או"ח א' סימן נ"ז, שדימה את דברי הצפנת פענח לדברי הבית הלוי שכתב שבברכת כהנים א"א להוציא ידי חובה, כיון שיש דין לאומרה בקול רם, ובדין זה א"א להוציא אחרים).

ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ"ג) כתב שכמו שאת ארבעת

מיוחד, וי"ל שהיא הנותנת דשם עצמו לא צריך התעוררות דזה ידוע לכל. ונראה דבמקום שנהגו כן נהגו, אבל לחדש במקום שאין מנהג אנו אין לנו. עכ"ד. ובקיצור הלכות (שבו סיכם המקור חיים את דברי עצמו) כתב שקורא תיגר על המנהג להגביה את הקול במקום שרמזו שם ה'.

וכיו"ב כתב היעב"ץ (סידור עמודי שמים הגהה לדף קס"ג, ובדפוס"ח הכניסו את ההגהה במקומה בקריאת התורה והלכותיה, בית הספר, בית ט"ו) וז"ל: אין להרים קול במלות שיש ראשי תיבות הוי"ה (כמו שנהגו חזני אשכנז מדעתם להראות בקיאותם) כי כל התורה שמותיו של הקב"ה והכל קדושה אחת שווה ולכן אפילו בקריאת השם עצמו אין מרים קולו יותר מבשאר הקריאה, קל וחומר למקום שרמזו השם בראשי תיבות. עכ"ל.

אמנם יתכן שיש לחלק בין קריאת התורה למגילת אסתר, משום שקריאת מגילת אסתר היא קריאה של פרסומי ניסא, ובה יש יותר ענין להבליט את שם ה' שאינו מוזכר במפורש, כדי לבאר שאין זה קריאת סיפור מעשה בעלמא אלא סיפור ניסי הקב"ה, ואולי בזה גם המקור חיים והיעב"ץ יודו שאין גריעותא בכך. וצ"ע.

^ה בסדר רב עמרם גאון ובסידור רס"ג הובא המנהג שהציבור קוראים כמה פסוקים במגילה קודם הש"ץ (והביאו חלק מהפוסקים אך לא את כל ארבעת הפסוקים, ובראשונים כבר הובא המנהג לקרוא ארבעת פסוקים אלו קודם הש"ץ).

והובא מנהג זה להלכה ברמ"א (סימן תר"צ סעיף י"א). וכן הביא בדרכי משה (שם סק"ד) בשם הגהות מיימוני (פ"א אות ז'), כלבו (הל' פורים סי' מ"ה), ואבודרהם.

^ט בית יוסף (סימן תר"צ ד"ה זה לשון) בשם שבלי הלקט בשם אחיו רבי בנימין, והובא ברמ"א (שם סעיף ד' וסעיף י"ז). והטעם, כדי שיצאו הציבור בקריאה מתוך הכתב.

^י במשנה ברורה (סימן תקס"ו סק"ג) כתב גבי המקראות שהציבור אומר לפני הש"ץ, שראוי להזהר שהש"ץ ימתין עד שסיימו כולם,

חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ: וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְכו' וְאֵת וִיזְתָּא:
עֲשֶׂרֶת - צִרְיָן לְקֹרֵא אֶת שְׁמוֹת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן וְתִיבַת
 'עֲשֶׂרֶת' שֶׁאֲחֵרֵיהֶם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת^כ, וְיֵשׁ שִׁכְתָּבוֹ שֶׁצִּרְיָן
 לַהֲתַחֲלִיל בְּנִשְׁמִימָה אַחַת מִתִּיבַת 'אִישׁ' שֶׁלִּפְנֵיהֶם^{כא}, וְיֵשׁ
 שִׁכְתָּבוֹ מִתִּיבַת 'חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ' שֶׁלִּפְנֵיהֶם^{כב}, וְכֵן
 הַמִּנְהָג^{כג}.

וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְכו' - מַחֲמַת מֵהִירוֹת הַקְרִיָּאָה בְּנִשְׁמִימָה
 אַחַת, יֵשׁ הַטּוּעִים וְקוֹרְאִים אֶת תִּיבּוֹת 'וְאֵת' בְּעַל פֶּה,
 וְצִרְיָן לְשֵׁים לֵב וְלַהֲזַהֵר לְקִירוֹתֵן מִתּוֹךְ הַמַּגִּילָה^{כד}, וְכֵן יֵשׁ
 לַהֲקַפִּיד לְקֹרֵא לִפְנֵי כָל שֵׁם מִתּוֹךְ ה'וְאֵת' שֶׁלִּפְנֵינוּ, וְלֹא
 שֶׁלִּפְנֵי שֵׁם חֲבִירוֹכָה.

ט' ט': וִיזְתָּא - יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצִּרְיָן לַהֲאָרִיךְ בַּקְרִיָּאָת

שֶׁאוֹמְרִים יָחַד עִם הַש"ץ, וְאִין שׁוֹמְעִים מַחֲמַת זֶה אֶת הַש"ץ, דְּבָרֵי
 הַחַיִּי אָדָם מוֹבִינִים, וְכוּוֹנְתוֹ שֶׁאִין רְאוּי לְנִהוּג כֵּן, וְכִמוּ שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 וְכוּתָב 'אַלֵּא הַקֹּהֵל יִשְׁמְעוּ וְיִשְׁתַּקּוּ כִּמוּ שֶׁאֵר הַמַּגִּילָה'. וּבִאֲמַת אִם
 הַצִּיּוֹר רוֹצִים לֹמֵר לִפְנֵי הַש"ץ, אִין בְּכָךְ כָּל חֶסְרוֹן, וְכִמוּ שֶׁעוֹשִׂים
 כֵּן בְּאַרְבַּעַת פְּסוּקֵי הַגְּאוּלָּה. וְלִפִּי זֶה, כִּיּוֹן שֶׁמִּנְהַגְנוּ שֶׁהַש"ץ קוֹרֵא
 לְבָדוֹ אַחֵר שֶׁסִּימּוֹ הַצִּיּוֹר לְקֹרֵא, גַּם הַחַיִּי אָדָם יוֹדֵה שֶׁאִין חֶסְרוֹן
 בְּמִנְהָג זֶה, וְשִׁפִּיר דְּמִי לְנִהוּג כֵּן. וְצ"ע בִּזְה.

^ט גְּמָרָא מַגִּילָה (ט"ז ע"ב). וְנִפְסַק בְּטוֹר (או"ח סימן תר"צ), וּבְשׁוֹלְחַן
 עֵרוֹךְ (שם סעיף ט"ו). וְהַטַּעַם, לְהוֹדִיעַ שְׂכוּלָם נִהְרָגוּ וְנִתְּלוּ כֹּאחֵד.

^כ בְּרַאבִּי"ה (חֶלֶק ב' סימן תקס"ד) הִסְתַּפֵּק אִם דִּין זֶה הוּא לְמַצוֹה אוֹ
 לְעֵכָב.

וּבִמְחֻזּוֹר וִיטְרִי (סימן רמ"ז) כָּתַב שֶׁאִם טַעָה אוֹ נֶאֱנַס יַחֲזוֹר אוֹתָם
 מֵרָאשׁ. וּמִשְׁמַע שֶׁסּוֹבֵר שֶׁמֵּעַכְבֵּ אֶף בְּדִיעֵבַד. וְכֵן מִשְׁמַע בְּסִידוֹר
 רִש"י וּבְרוֹקַח וּבִמְנַהֵג מֵרִשְׁלִיָּאָה שִׁכְתָּבוֹ לְשׁוֹן חַיִּיב לְקִירוֹתָם
 בְּנִשְׁמִימָה אַחַת.

וּבִמְהִרָ"ל (הַלְכוֹת פּוֹרִים סעיף י"ג) כָּתַב שֶׁהִיא מַעֲשֶׂה בְּמִנְצָא שֶׁלֹּא
 הִסְפִּיק הַקּוֹרֵא לֹמֵר שְׁמוֹת בְּנֵי הַמֶּן בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, וְהַצִּיּוֹר
 חֲכָמִי הָעִיר לְחֻזּוֹר לְרֹאשׁ הַמַּגִּילָה, וְזֶה הִיא טוֹרַח צִיּוֹר בַּחֲנָם
 שֶׁהִיא דִּי לוֹ לְחֻזּוֹר לְחֵמֶשׁ מֵאוֹת אִישׁ.

וּבִתּוֹס' (מַגִּילָה ט"ז ע"ב ד"ה צִּרְיָן) כָּתַבוּ שֶׁהֵינּוּ דוֹקָא לְתַחֲחִילָה אֲבָל
 בְּדִיעֵבַד יֵצֵא, וְכֵן כָּתַב אֲבוֹדְרָהִם, וְכֵן כָּתַב רַאבִּי"ה (חֶלֶק ב' סי'
 תִּקְמ"ב), וְכֵן פִּסֵּק הַרְמ"א (סי' תר"צ סעיף ט"ו).

וְכָתַב הַפְּרִי מַגְדִּים (רֹאשׁ יוֹסֵף מַגִּילָה ט"ז ע"ב) שֶׁבְּדִיעֵבַד הֵינּוּ אִם כָּבֵר
 סִיִּים אֶת קְרִיָּאָת כָּל הַמַּגִּילָה, שֶׁאִזּוֹ אִין צִרְיָן לְחֻזּוֹר וּלְקֹרֵא
 בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, אֲךָ אִם עֵדִין לֹא קָרָא אַחֲרָיו, יֵשׁ לְחֻזּוֹר וּלְקֹרֵא
 בְּנִשְׁמִימָה אַחַת.

^{כא} בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם אֲרַחוֹת חַיִּים.

^{כב} הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנִי (הַלְכוֹת מַגִּילָה פ"ב אוֹת א'), מֵהִרָ"ל בְּשֵׁם הַרְוֹקַח,
 אֲבוֹדְרָהִם, וְהִבִּיאֵם הַרְמ"א שֵׁם.

^{כג} רַמ"א שֵׁם. וְנִפְקָ"מ בִּזְה לְמִי שִׁישׁ לוֹ נִשְׁמִימָה קִצְרָה שֶׁקִּשָּׁה לוֹ
 לְקֹרֵא הַכָּל בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, וּמִשְׁעָר שֶׁאִם יִתְחַל מ'חֲמֵשׁ מֵאוֹת
 אִישׁ' לֹא יוֹכֵל לֹמֵר כָּל עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, שִׁקְפִיד
 לְפַחֲתוֹת עַל דִּינָא דְּגִמְרָא וְיִתְחַל מ'וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא' (מִשְׁנָה בְּרוּרָה סִימָן
 תר"צ סִקְנ"ד).

וְדַעַת הַפְּרִי מַגְדִּים (רֹאשׁ יוֹסֵף מַגִּילָה ט"ז ע"ב) שֶׁמִּדִּינָא דְּגִמְרָא מִסְפִּיק
 לַהֲתַחֲלִיל מִתִּיבַת 'פְּרִשְׁנֵדְתָּא', וְאִין צִרְיָן לֹמֵר גַּם תִּיבַת 'וְאֵת'
 שֶׁלִּפְנֵיהֶם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת.

^{כד} כֵּן הִזְהִיר בְּבֵן אִישׁ חִי (שְׁנָה רִאשׁוֹנָה פֶּרֶשֶׁת תַּצּוּה סעיף ט'), וְהִבִּיאֵוּ בַּכֶּף
 הַחַיִּים (סי' תר"צ אוֹת ז'). וְכ"כ בְּשׁו"ת תְּשׁוּבוֹת וְהַנְּהֻגוֹת (חֶלֶק ב' סִימָן
 שֵׁנ"ח). וְטַעַמָּם, מִשּׁוּם שֶׁאִם קוֹרְאִים חֶלֶק מִהַמַּגִּילָה בְּעַל פֶּה יוֹצֵאִים
 רַק בְּדִיעֵבַד.

^{כה} כֶּף הַחַיִּים (סי' תר"צ אוֹת ז'), וְכ"כ בְּשׁו"ת תְּשׁוּבוֹת וְהַנְּהֻגוֹת (חֶלֶק
 ב' סִימָן שֵׁנ"ח וְחֶלֶק ד' סִימָן קע"ד). וְטַעַמָּם, מִשּׁוּם שֶׁאִם קוֹרֵא אֶת הַמִּלָּה

פְּסוּקֵי הַגְּאוּלָּה אוֹמְרִים הַצִּיּוֹר בְּקוֹל רֶם, מִשּׁוּם שֶׁהֵם עִיקָר הַנֶּסֶךְ,
 גַּם עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן אוֹמְרִים בְּקוֹל רֶם מִשּׁוּם דְּבִזְה הוּא עִיקָר
 הַיִּשׁוּעָה (וְקִצְתָּ נִרְאָה כֵּן גַּם מִדְּבָרֵי נוֹהַג כְּצֵאן יוֹסֵף (פּוֹרִים, אוֹת ו') שִׁכְתָּב שֶׁהִקְהֵל
 קוֹרְאִים פְּסוּקֵי גְאוּלָּה, וּפִירְט אֶת הַפְּסוּקִים, וְכָלֵל עִמָּהֶם גַּם אֶת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן).

וּבְשׁו"ת תְּשׁוּבוֹת וְהַנְּהֻגוֹת (חֶלֶק ב' סִימָן שֵׁנ"ח) כָּתַב שֶׁבְּפִשְׁטוֹת
 הַטַּעַם שֶׁהַצִּיּוֹר אוֹמְרִים בְּפִנִּי עֲצָמָם, מִשּׁוּם שֶׁהַש"ץ מִמְהֵר לֹמֵר
 עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן כְּדִי לֹמֵר בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, וְעוֹלָלִים לְחֶסֶר מִשְׁהוּ כִּיּוֹן
 שֶׁמִּמְהֵר כָּל כֵּךְ, וְלֹא יֵצֵאוּ יְדֵי חוּבָה, וְלָכֵן מִנְהַג קָדוֹם שִׁיאֲמָרוּ
 כּוֹלָם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת בַּע"פ, שֶׁבְּרֹבּוֹ בְּכָתַב מִסְפִּיק, וְיוֹצֵאִים
 בְּדִיעֵבַד בְּמָה שֶׁקָּרְאוּ בְּעֲצָמָם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת. וְכֵן כָּתַב גַּם הַגֵּר"ש
 דְּבִלְצֵקִי (זֶה הַשּׁוֹלְחָן סִימָן תר"צ), וְהוֹסִיף שֶׁעַל כֵּן אֲפִילוֹ בְּמִקּוֹם שֶׁלֹּא
 נוֹהֲגִים כֵּן רְאוּי לְתַקֵּן מִנְהָג זֶה.

וּבִאֲמַת מַעִין דְּבָרֵיהֶם כָּתַב כָּבֵר בִּיסוֹד וְשׁוֹרֵשׁ הָעֲבוּדָה (שַׁעַר י"ב
 פֶּרֶק ה') וְז"ל: וְיֵשׁ לְהַזְהִיר מֵאֵד לְקֹרֵא שְׁמוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן
 כְּכַתְּבָן, כִּי שְׁמַעְתִּי רַבִּים, בְּשִׁבְלֵי שְׁקוֹרְאִים אוֹתָם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת
 כְּדִינּוּ, אֵינָם נִזְהָרִים לְקִירוֹת הַתִּיבּוֹת כְּכַתְּבָן, וְיֵשׁ לְהַזְהִיר בִּזְה מֵאֵד,
 וְאֶף מִי שֶׁבָּכַל הַמַּגִּילָה שׁוֹמֵעַ מִשְׁ"ץ, מ"מ עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן יִקְרָא
 בְּעֲצָמָם, כִּי מִן הַנִּמְנָע הוּא לְהִיטֵב שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַקּוֹרֵא, לְגוּדֵל מֵהִירוֹת
 הַקּוֹרֵא לְקֹרֵא בְּנִשְׁמִימָה אַחַת, לָכֵן יִקְרָא בְּעֲצָמָם עַד סִיּוֹם הַפְּסוּק
 'וּבִזְה לֹא שִׁלְחוּ אֶת יָדָם'.

וּבִאֲמַת לִיעֵקֵב (או"ח סימן תר"צ) כָּתַבוּ בְּשֵׁם הַגֵּר"י קִמְיִנְצִיקִי שִׁישׁ
 לְחִשּׁוֹשׁ שֶׁמַּחֲמַת שֶׁצִּרְיָן לְאֲמָרָם בְּנִשְׁמִימָה אַחַת יִמְהַר הַש"ץ וְלֹא
 יִקְרָא אֶת כָּל ה'וְאֵת' מִן הַכְּתָב, וְאֵע"פ שִׁיּוּצָא גַּם בַּקְרִיָּאָת עַד
 חֲצִיָּה שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב, זֶה דוֹקָא כְּשִׁקְוֹרָא לְעֲצָמָם, אֲבָל לְגַבִּי לְהוֹצִיא
 אֶת הַרְבִּים קִי"ל דְּבָרִים שֶׁבְּכָתַב אִי אֶתָּה רִשְׁאִי לֹמֵר עַל פֶּה, וְלֹא
 יֵצֵאוּ הַקֹּהֵל בַּקְרִיָּאָתוֹ, וְלָכֵן נִהְיָ שֶׁכָּל הַקֹּהֵל אוֹמְרִים עֶשְׂרֵת בְּנֵי
 הַמֶּן לְעֲצָמָם (וּדְבָרִים אֵלּוּ מִחֻדוּשִׁים, מִשּׁוּם שֶׁאִף אִם לְקוֹרֵא אֲסוּר לְקֹרֵא בַּע"פ כִּיּוֹן
 שֶׁמּוֹצִיא יְדֵי חוּבָה, מ"מ אִם עָבַר וְקָרָא בַּע"פ הַשּׁוֹמְעִים מִמֶּנּוּ יֵצֵאוּ יְדֵי חוּבָתָם, וְלֹא גִרַע
 מִיַּחֲדִיד הַקּוֹרֵא מִקְצָתָהּ בַּע"פ שִׁיּוּצָא בְּדִיעֵבַד, וְכֵן מוֹכַח מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה סִימָן תר"צ
 סִקְט"ו).

וּבַכֶּף הַחַיִּים (סִימָן תר"צ אוֹת ז') הִבִּיאֵ אֶת דְּבָרֵי הַחַיִּי אָדָם שֶׁאִינוּ
 מִנְהַג, וְהוֹסִיף: וְיֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁאוֹמְרִים אוֹתָם הַקֹּהֵל אִזּוֹ
 אוֹמְרִים הַחֻזֵּן לְבָדוֹ כְּדִי לְהוֹצִיא מִי שֶׁאִין לוֹ מַגִּילָה כְּשֶׁרָה, עַכ"ד.
 וּמִשְׁמַע שֶׁהֵבִין שֶׁהַחַיִּי אָדָם אֵיירִי רַק בְּאוֹפֵן שֶׁהִקְהֵל קוֹרֵא עִם
 הַש"ץ בִּיחָד, וְעַל זֶה כָּתַב שֶׁאִינוּ מִנְהַג, אֲךָ אִם בִּשְׁעָה שֶׁהַצִּיּוֹר
 קוֹרְאִים הַש"ץ שׁוֹתֵק, וְרַק אַח"כ קוֹרְאִים בְּקוֹל רֶם, שִׁפִּיר דְּמִי.

וּלְכַאֲרָה יֵשׁ מִקּוֹם גָּדוֹל לְהִבִּין כְּדִבְרֵיו, שֶׁהִרִי בְּרִאשׁוֹנִים (מִחֻזּוֹר
 וִיטְרִי, תִּנְיָא הַגְּדוֹל, וְעוֹד) כָּתַבוּ עַל אַרְבַּעַת פְּסוּקִים שֶׁל גְּאוּלָּה שֶׁאוֹמְרִים
 הַצִּיּוֹר בְּקוֹל רֶם, שֶׁאִינוּ לֹא חוּבָה וְלֹא מִנְהַג אֲלֵא שֶׁמַּחֲת תִּינוּקוֹת
 כְּדִי שִׁישְׁמַחוּ וְכו', וְכוּוֹנֵתָם שֶׁאִין לִזֶּה תוֹקֵף שֶׁל מִנְהַג, אֲלֵא עוֹשִׂים
 כֵּן לְשִׁמְחָה בְּעַלְמָא. וְא"כ מֵהִי כוּוֹנֵת הַחַיִּי אָדָם עַל אֲמִירַת עֶשְׂרֵת
 בְּנֵי הַמֶּן שֶׁאִינוּ מִנְהַג, אַחֵר שֶׁגַּם אֲמִירַת אַרְבַּעַת פְּסוּקֵי הַגְּאוּלָּה
 אִינוּ מִנְהַג וּבְכָל זֹאת עוֹשִׂים כֵּן לְשִׁמְחָה בְּעַלְמָא, וְאִין שׁוֹם הַפֶּסֶד
 לְעִשּׂוֹת כֵּן גַּם בְּעֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן. וּבִאֲרַחוֹת חַיִּים (הַלְכוֹת מַגִּילָה סעיף ל')
 אֶף כָּתַב לְהַדִּיא שִׁישׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁאִין אוֹמְרִים 'אִישׁ יְהוּדִי' וְאוֹמְרִים
 פְּסוּקִים אַחֲרֵיהֶם, וְהַכָּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַמִּנְהָג.

אֲךָ אִם כוּוֹנֵת הַחַיִּי אָדָם כִּמוֹ שֶׁהֵבִין הַכֶּף הַחַיִּים, שֶׁאֵיירִי

הוי"ו בתיבת 'וַיִּזְתָּא' כ"ו, וראוי לחוש לדעה זו ולנהוג כ"ו.
ט' כ"ו: הַאֲגָרֶת הַזֹּאת - כשאומר 'הַאֲגָרֶת הַזֹּאת' יענע
את המגילה כח.

דיוקים ודקדוקים

א' א': הַמִּלָּךְ - הטעם מלרע בלמ"ד, והלמ"ד בצירי.
והקורא 'הַמִּלָּךְ' מלעיל ובסגול משנה משמעות, שהוא
שם עבודה זרה כט.

מְהֵדוּ - הטעם מלעיל בה"א, והדלי"ת דגושה. והקורא
'הודו' מלרע ורפה, משנה משמעות ללשון הודיה ל. וכן
הוא להלן (ח' ט').

הנכונה הכתובה במקום אחר, אין זה נקרא מן הכתב (ומ"מ, פשוט
שאינן בזה חשש של קריאה למפרע, אלא רק הוי בקורא על פה).

כ"ו הרא"ש (מגילה פ"א סימן ט'), והר"ן (מגילה דף ד' ע"א ד"ה ת"ר) הביאו
דעה זו, שפירשה מה שכתוב בגמרא (מגילה ט"ז ע"ב) אמר רבי יוחנן
וי"ו דויתא צריך למימתח בזקיפא, לא לענין הכתיבה אלא לענין
הקריאה. והרמ"א (סי' תרצ"א סעיף ד') ג"כ הביא דעה זו שיש להאריך
בקריאת הוי"ו, ובדרכי משה (ס"ח) כתב שכן נהג מהרי"ל.

כ"ז עיין בהערה לעיל שכן נהג מהרי"ל. וכן הובא למעשה בערוך
השולחן (סימן תרצ"א סעיף ח'), ובכף החיים (סימן תרצ"ז אות צ'), ובשו"ת
תשובות והנהגות (חלק ב' סימן שנ"ח).

ובשו"ת תשובות והנהגות העיר שמשום מה אין נזהרים בזה כל
כך. ואולי אפשר לומר שמשום שיש מחלוקת בראשונים האם
הכוונה שצריך להאריך בכתיבתה או בקריאתה, והרי אנו
מאריכים בכתיבתה (שכותבים וי"ו רבתי), א"כ מוכח שאנו סוברים
כדעה שהכוונה להאריך בכתיבתה, ולכן אין מאריכים בקריאתה.
אך אין זה מוכרח, כי יתכן שמאריכים בכתיבתה רק מספק
שמא זו כוונת הגמרא, וא"כ ראוי להאריך גם בקריאתה. ואף אם
נאמר שהוכרעה ההלכה שכוונת הגמרא שצריך להאריך
בכתיבתה, הלא אין חסרון לצאת גם את דעת הראשונים הסוברים
שצריך להאריך בקריאתה, ובפרט אחר שדעה זו הובאה ברמ"א.
ויתכן שמשום הקושי לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת
לכן לא חוששים להאריך עוד בוי"ו, אך מ"מ למעשה מי שיכול
להאריך בקריאת הוי"ו, ראוי לו להאריך בקריאתה (ובפרט שלרוב אין
קושי אמיתי לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת, ואפשר להספיק לקרואם בנחת,
והקושי שמרגישים בזה הוא רק משום הלחץ שיודעים שצריך לקרוא בנשימה אחת).

כ"ח מגן אברהם (סי' תרצ"ז סק"י) בשם מטה משה (סימן תתר"ד). והובא
באליה רבה (סק"י), ובמשנה ברורה (סקנ"ב).

ולכאורה גם בפסוק 'לְקִים אֶת אֲגַרֶת הַפּוֹרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית' (ט'
כ"ט) יש לנענע את המגילה בתיבות 'אֲגַרֶת הַפּוֹרִים הַזֹּאת'.

כ"ט כן הזהיר בעין הקורא כאן. וכן כתב בדרכי הניקוד והנגינות לר'
משה הנקדן (ד"ה כל נגינה מוקדמת).

א' ב': אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן - יש להקפיד לנגן את הטעמים
במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא
ולהטעים 'אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן'.

א' ג': חֵיל | פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לִפְנֵינוּ
- יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק
שבתיבת 'הַמְּדִינֹת', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר ל"א
שבתיבת 'הַפְּרָתִים', ומהרביע שבתיבת 'וּמְדֵי', שאם
לא יטעים כראוי ישמע שרק שרי המדינות לפניו, בעוד
שפירושו שגם חֵיל פָּרַס וּמְדֵי וגם הַפְּרָתִים לפניו.

א' ד': בְּהִרְאֹתוֹ - הרי"ש בשווא נח, ויש להזהר שלא
להבליע את האל"ף שאחריה ולקרוא 'בְּהִרְאֹתוֹ'. וכן בכל
מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר
שלא תבלע האות הגרונית ל". ולהלן רשימת המילים
במגילה שיש להזהר בהן בזה: וַיְהִי. תַּפְאֲרָת. וּמָאת.
שִׁבְעַת. לְמַהוּמָן. לְהִרְאֹת. מִרְאָה. לְרַעוּתָה. שְׁמַעִי.
וּבְהִקְבֵץ. מִתְּהִלָּךְ. וּבְהִגִּיעַ. מִשְׁאֵת. פְּסָאוֹ. לְרִאֲוֹת.
וּלְאַבֵּד. וַיִּזְעַק. וּלְהִסִּיר. וּלְהַגִּיד. כְּרִאֲוֹת. וַיִּתְאַפֵּק.

ואף אם קרא 'הַמִּלָּךְ' מלעיל, ואת הלמ"ד קרא בצירי, נראה
שיש לחוש לשינוי משמעות, משום שמיקום הטעם קובע את
פירוש המילה, והניקוד נקבע ממילא ע"י מקום ההטעמה (וכמבואר
בדרכי הניקוד והנגינות שם).

ל' אמנם, כיון שכאן מופיעה מ"ם השימוש לפני תיבת 'הודו', יתכן
שאינן בזה שינוי משמעות, משום שלא שייך להוסיף מ"ם השימוש
לפני 'הודו' מלשון הודיה.

ל"א בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר
בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא
מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום
של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה
את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק
יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות
(עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו
עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א)
שהיו אומרים 'הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום
יהיו על לבבך ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם
עַל־לְבָבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר
מאשר בטפחא.

ל"ב מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות
המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית
מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא
נח (כגון: 'מִלָּךְ' במקום 'מִלְאָךְ', 'שְׁמוֹן' במקום 'שְׁמֵעוֹן', וַיִּנְגַּ' במקום וַיִּנְהַג'). וזה
מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.
וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני),
והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון
האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה
(סימן ס"א, ד"ה ידגש).

וַיִּבְהִלּוּ. בְּשִׂאלָתִי. נִבְעַת. נִקְהִלּוּ. וְשָׁמְעוּ. וְשָׁאָר. וְשִׁבְעִים. וּבְאַרְבָּעָה. וּלְאַבְדָּם. זָרְעָם. זָרְעוּ.

גְּדוּלָתוֹ - הַלֹּמ"ד דְּגוּשָׁה, וְהוּא לְשׁוֹן גְּדוּלוֹת. וְהַקּוּרָא 'גְּדוּלָתוֹ' בַּלֹּמ"ד רִפְּהָ מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן שְׂזִירָה לִי. וְכֵן הוּא לְהֵלֶן: יָקָר וְגְדוּלָה (ו' ג'), וּפְרָשֶׁת גְּדוּלַת מְרַדְּכִי (י' ב').

וּמֵאָת - הַמ"ם בְּשׁוּוֹא נֹחַ לִי.

א' ה': הַנִּמְצָאִים - הַצִּד"י בְּשׁוּוֹא נֶע, וְאִין לְקוּרָא 'הַנִּמְצָאִים' בַּקִּמְצָה. וְכֵן הוּא לְהֵלֶן (ד' ט"ז).

א' ו': עַל-גְּלִילִי כֶסֶף - הַטֵּעַם מִלְעִיל בַּלֹּמ"ד רִאשׁוֹנָה לִי.

וְעַמּוּדֵי יָשׁ - הַטֵּעַם מִלְעִיל בַּמ"ם לִי.

מִטּוֹת | זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בִּהֲטִינִישׁ וְדָר וְסִחְרָת - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לְהַטְעִים הֵיטֵב אֶת הַטַּפְחָא הַמִּפְסִיק שְׁבִתִּיבַת 'וְשִׁשׁ', שֶׁהוּא נִיגוֹן מִפְסִיק יוֹתֵר מִהֶרְבִּיעַ שְׁבִתִּיבַת 'וְכֶסֶף', שֶׁאִם לֹא יִטְעִים כִּרְאוּי יִשְׁמַע שֶׁהִרְצַפָּה הִיטָה עֲשׂוּיָה בִּהֲטִינִישׁ וְשִׁשׁ וְדָר וְסִחְרָת, בְּעוֹד שֶׁהִיטָה עֲשׂוּיָה רַק מִבִּהֲטִינִישׁ, וְתִיבּוֹת 'וְדָר וְסִחְרָת' הֵן תִּיאוּר עֵינִין נוֹסֵף שֶׁהִיָּה בִּסְעוּדָה לִי.

לִי כִּמוּ בַּפְּסוּק: גְּדֻלִּים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע בְּנִפּוֹת כְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ (דְּבָרִים כ"ב י"ב).

לִי וְאֵע"פ שְׁשׁוּרוֹק הִיא תְּנוּעָה גְּדוּלוֹה, וְלִכֵּן הַשׁוּוֹא שֶׁאַחֲרֶיהָ נֶע, זֶה רַק בְּשׁוּרוֹק הַבֵּא בְּאִמְצַע תִּיבָה, אֲךְ שׁוּרוֹק בְּרֹאשׁ תִּיבָה הִיא תְּנוּעָה קִטְנָה, מִשּׁוֹם שֶׁכָּל שׁוּרוֹק הִיא נִיְקוּד הָאוֹת שֶׁלִּפְנֵיהָ, וּבְרֹאשׁ מִלָּה שֶׁאִין אוֹת לִפְנֵיהָ, נִקְרָא כִּאִילוּ יֵשׁ אֶל"ף לִפְנֵיהָ (עֵיין מִנְחַת שִׁי בְּרֹאשִׁית א' י"ד), וּמ"מ כִּיּוֹן שֶׁאִין כֵּאֵן שְׁתֵּי אוֹתוֹת הַמִּנְקוּדוֹת בְּנִיְקוּד הַשׁוּרוֹק, אֲלֹא אוֹת אַחַת, לִכֵּן דִּינָה כְּקִבּוּץ, שֶׁהִיא תְּנוּעָה קִטְנָה וְלֹא כְּשׁוּרוֹק שֶׁהִיא תְּנוּעָה גְּדוּלוֹה. וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁהִרְבָּה טוֹעִים וּמִבְטָאִים שׁוּוֹא נֶע אַחֵר שׁוּרוֹק בְּרֹאשׁ מִלָּה.

לִי וְכֹתֵב הָאֲבֵן עֲזָרָא שְׁתִּיבָה זֹו זֶרָה, וּמִשְׁפָּטָה הִיָּה לְהִנְקֹד 'הַנִּמְצָאִים' הַצִּד"י בַּקִּמְצָה. וְכִיּוֹ"ב כֹּתֵב רַד"ק (מִכְלּוֹל נ"ה ע"א). וְכֹתֵב שֵׁם הַמִּגִּיָּה עַל הַמִּכְלּוֹל שְׁזִירוֹת זֹו מִצְוִיָּה בְּתִיבּוֹת שֶׁלֹּמ"ד הַפּוֹעֵל שֶׁלֵּהֵן הִיא הָאוֹת אֶל"ף.

לִי וְאֵע"פ שֶׁדֶּרֶךְ תִּיבָה זֹו לִהְיוֹת מוֹטַעֲמַת מִלְרַע, הַטֵּעַם כֵּאֵן נִסּוּג אַחֹר, מִשּׁוֹם שֶׁכֵּאֲשֶׁר יֵשׁ טֵעַם מִשְׁרַת הַסִּמּוּךְ לְטֵעַם אַחֵר, וְהַטְעֵמִים בָּאִים בַּהֲבֵרוֹת רְצוּפוֹת לֹלָא חֲצִיצָה, יִסּוּג הַטֵּעַם שְׁבִתִּיבָה הִרְאשׁוֹנָה הִבְרָה אַחַת אַחֲרֶיהָ, כְּדִי לִמְנוֹעַ סְמִיכוֹת הִבְרוֹת מוֹטַעֲמוֹת, מִחֲמַת הַקּוּשִׁי לִנְגֵן וְלִהְטְעִים שְׁתֵּי הִבְרוֹת רְצוּפוֹת (וְיֵשׁ לֹזָה כְּמָה מִבְטָלִים, וְאִכְמ"ל בִּזְהָ).

וְכִגּוֹן 'קִרְאָ לִילָה' (בְּרֹאשִׁית א' ה'), שֶׁאֵע"פ שֶׁצִּרִּיךְ לִהְיוֹת מוֹטַעֵם 'קִרְאָ' מִלְרַע, כִּמוּ 'קִרְאָ יָמִים' (שֵׁם י'), כִּיּוֹן שְׁתִּיבַת 'לִילָה' מוֹטַעֲמַת בְּתַחֲלִילָהּ, נִסּוּג הַטֵּעַם כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶינָה שְׁתֵּי הִבְרוֹת סְמוּכוֹת מוֹטַעֲמוֹת (כִּלְלֵי זֶה מוּבָא בְּכָל הַמִּדְקָדִקִּים, וְרֹאה לְמִשְׁלַל אֲבֵן עֲזָרָא בְּרֹאשִׁית י"ב י"ג, וְיִקְרָא ז' ח', וְרַד"ק בְּמִכְלּוֹל דָּף ד' ע"ב).

רִצְפַת - הַצִּד"י בְּשׁוּוֹא נֶע לִי, וְהַפ"א רִפְּהָ, וְהוּא לְשׁוֹן מִרְצָפוֹת אֲבָנִים. וְהַקּוּרָא 'רִצְפַת' בַּפ"א דְּגוּשָׁה מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן גַּחְלַת לִי.

רִצְפַת בִּהֲטִינִישׁ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטְעֵמִים בַּמִּקּוֹמָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַטְעִים 'רִצְפַת-בִּהֲטִינִישׁ'.

א' ח': אִין אָנֶס - הַטֵּעַם מִלְרַע בְּנו"ן, וְהוּא פּוֹעֵל. וְהַקּוּרָא 'אָנֶס' מִלְעִיל מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת לְשֵׁם פְּעוּלָה.

עַל כָּל-רֶב בֵּיתוֹ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטְעֵמִים בַּמִּקּוֹמָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַטְעִים 'עַל-כָּל רֶב בֵּיתוֹ'.

לְעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹן אִישׁ-וְאִישׁ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטְעֵמִים בַּמִּקּוֹמָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַחֲלִיף בֵּין הַמִּרְכָּא וְהַטַּפְחָא וְלִהְטְעִים 'לְעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹן אִישׁ וְאִישׁ'.

א' ט': אֲשֶׁר לְמִלְךְךָ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטְעֵמִים בַּמִּקּוֹמָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַחֲלִיף בֵּין הַמִּרְכָּא וְהַטַּפְחָא וְלִהְטְעִים 'אֲשֶׁר לְמִלְךְךָ'.

א' י': הַמְּשֻׁרְתִּים - הַמ"ם רִפְּהָ, וּבְשׁוּוֹא נֹחַ לִי.

אֶת-פְּנֵי הַמִּלְךְךָ - יֵשׁ לְהַקְפִּיד לִנְגֵן אֶת הַטְעֵמִים בַּמִּקּוֹמָם הַנִּכּוֹן, וְלֹא לְהַחֲלִיף בֵּין הַמִּרְכָּא וְהַטַּפְחָא וְלִהְטְעִים 'אֶת-פְּנֵי הַמִּלְךְךָ'.

א' י"ב: בְּעֶרְבָה - הַטֵּעַם מִלְרַע בְּרִי"ש.

לִי מִהַטְעֵמִים מוֹכַח שְׁתִּיבּוֹת 'וְדָר וְסִחְרָת' אִין הַמִּשְׁדָּךְ תִּיאוּר הַרְצָפָה, אֲלֹא הֵן תִּיאוּר עֵינִין נוֹסֵף שֶׁהִיָּה בִּסְעוּדָה (וְלֹא כִּמוּ שֶׁפִּירְשׁוּ כֵּאֵן רִש"י וְאֲבֵן עֲזָרָא).

וְכֵן מוֹכַח מִדְּבַרֵּי הַגִּמְרָא (מִגִּילָה י"ב ע"א), דְּאִיתָא שֵׁם: וְדָר וְסוּחֲרַת רַב אֲמַר דְּרִי דְרִי (שְׁוֹרוֹת שְׁוֹרוֹת סְבִיב וְסוּחֲרַת לְשׁוֹן סְחוּר סְחוּר, רִש"י), וְשִׁמּוּאֵל אֲמַר אֲבָן טוֹבָה יֵשׁ בְּכִרְכִּי הִים וְדָרָה שִׁמָּה הוֹשִׁיבָה בְּאִמְצַע סְעוּדָה וּמִאִירָה לֵהֵם כְּצִהָרִים (וְהוּא וְסוּחֲרַת לְשׁוֹן סְהָרָא הוּא, רִש"י), דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל תִּנָּא שְׁקָרָא דְרוּר לְכָל בְּעָלֵי סְחוּרָה (עֲשֶׂה נַחַת רוּחַ לְבָנֵי מַלְכוּתוֹ לְהַעֲבִיר מִהֵן מִכֶּסֶם שֶׁל סוּחֲרִין, רִש"י).

לִי בְּכִמָּה כֹּתֵבִי יָד (ס"ג ס"ד א"ג, וְכֵן הִבִּיא מִנְחַת שִׁי בְּשֵׁם מִקְצַת סְפָרִים כ"י וּדְפוּס יִשׁוֹן) מִנְקוּד כֵּאֵן 'רִצְפַת' בַּחֲטָף פִּתַּח (וְהִינֵנוּ שֶׁהַשׁוּוֹא נֶע, כְּמִבּוּאָר בְּמִאֲמַר הַחֲטָפִים שֶׁחֲטָף פִּתַּח בָּאוֹת לֹא גְרוּנִית הוּא סִימוֹן לְשׁוּוֹא נֶע), וּמוֹכַח שֶׁהַשׁוּוֹא נֶע (וְגַם הַמִּתַּג שֶׁסּוּמֵן כֵּאֵן לִפְנֵי הַשׁוּוֹא בֹא לְהוֹדִיעַ עַל נְעוֹת הַשׁוּוֹא).

לִי כִּמוּ בַּפְּסוּק: וַיַּעַף אֱלִי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וּבִידּוֹ רִצְפָה (יִשְׁעִיָּה ו' ו'). וְכֵן כֹּתֵב מִנְחַת שִׁי (יִחְזָקָאֵל מ' י"ז) שֶׁ'רִצְפָה' בְּדָגֶשׁ הוּא לְשׁוֹן גַּחְלַת, וְ'רִצְפָה' בְּרִפְּהָ הוּא לְשׁוֹן רִצְפַת אֲבָנִים בַּקִּרְקַע.

מ עֵיין בְּמִאֲמַר עַל הַשׁוּוֹא שֶׁאַחֲרָהּ ה"א הִידִיעָה שֵׁם מִבּוּאָר שֶׁכֵּאֲשֶׁר נִשְׁמַט הַדָּגֶשׁ שֶׁאַחֲרָהּ ה"א הִידִיעָה (אוֹ אַחַת מֵהָאוֹתוּת כַּל"ב הַמִּנְקוּדוֹת בִּפְתַּח לְהוֹרוֹת עַל יְדוּעַ), וְאִין מִתַּג לִפְנֵי הַשׁוּוֹא, הַשׁוּוֹא נֹחַ.

וְכֵאֵן אִין מִתַּג לִפְנֵי הַשׁוּוֹא, וּמוֹכַח שֶׁהָאוֹת שֶׁאַחֲרֶיהָ בְּשׁוּוֹא נֹחַ. וְאֵע"פ שֶׁיֵּשׁ מִעֵט סְפָרִים עִם מִתַּג לִפְנֵי הַשׁוּוֹא, סְפָרִים אֵלּוּ הִלְכוּ בְּשִׁיטָה אַחֲרַת שֶׁלֹּא דִקְדָּקָה בְּהַנְחַת מִתַּגִּים אֵלּוּ, וְלֹא בָּאוּ לְהוֹרוֹת שֶׁהַשׁוּוֹא נֶע (כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחַ רוֹ"ה), עֵיין בְּמִאֲמַר עַל הַשׁוּוֹא שֶׁאַחֲרָהּ ה"א הִידִיעָה הָעֵרָה (ה').

א' ט"ו: מַה־לַּעֲשׂוֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מַה לַּעֲשׂוֹת'.

אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא עָשְׂתָה'.

א' ט"ז: כִּי עַל־כֵּל־הַשָּׁרִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי־עַל־כֵּל הַשָּׁרִים'.

וְעַל־כֵּל־הָעֲמֻמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְעַל־כֵּל הָעֲמֻמִּים'.

בְּכָל־מְדִינֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'בְּכָל מְדִינֹת'.

א' י"ז: כִּי־יֵצֵא - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את ה"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'כִּי יֵצֵא' באל"ף.

עַל־כֵּל־הַנָּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'עַל־כֵּל הַנָּשִׁים'.

עַל־כֵּל־הַנָּשִׁים - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, ועל הדגש בנו"ן, שלא ישמע שקורא 'אֲנָשִׁים'.

מא בתיבת 'בָּאָה', כשהטעם מלעיל בבי"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).

ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ד. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

מב בכל כתבי היד והדפוסים כתוב 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית, למעט דפוס מק"ג שכתוב בו 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית, ככל הנראה משום טעות סופר (מצויות בדפוס זה מאות שגיאות בכל המקרא), ובעקבות כך בכמה דפוסים הנמשכים אחריו ניקדו ג"כ 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית.

ומשום כך כתב באגרת הפורים (מיץ תקע"ז) שיש ספרים המנקדים 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית והוא לשון שררה, ויש ספרים המנקדים 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית והוא לשון הבטה והשגחה.

ובעקבותיו כתב בקונטרס עלה לתרופה (ווארשא תרנ"ט, אות י"ב): בקריאת המגילה בפסוק 'לְהִיּוֹת כָּל אִישׁ שָׁרָר בְּבֵיתוֹ', רוב העולם אומרים בשי"ן שמאלית, והוא טעות, וצ"ל בשי"ן ימנית, וכן איתא בפירוש במסורה, וכן קרא הה"ק רשכבה"ג רבינו שלום מבעלז צוק"ל, והפירוש מלשון משגיח, כמו 'אשורנו ולא קרוב' (במדבר כ"ד י"ז), ומי שירצה שלא לבטל המנהג, יקרא שתי פעמים, פעם אחת כפי המסורה ופעם אחת כפי המנהג. ע"כ. והובאו דבריו בדובר שלום (אות רפ"א). ובעקבותיהם התפשט מעט המנהג, ומוזכר בדרכי חיים ושלום (אות תתמ"ה), ובליקוטי מהרי"ח, ובשערי רחמים (שער ו' סקי"ז).

אך באמת אין ראוי כלל לקרוא 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית, שבכל הספרים כתוב 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית, ומה שהביא בשם המסורה

באל"ף. וכן הוא להלן (א' כ', ב' ג', ח', ט', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, י"ז).

וְלֹא־בָאָה - הטעם מלעיל בבי"ת, והוא לשון עבר. והקורא 'וְלֹא־בָאָה' מלרע משנה משמעות ללשון הווה מא.

א' י"ח: פָּרַס־וּמְדִי - הטעם מלרע בדלי"ת, והפ"א בהעמדה מועטת. וכן הוא להלן (א' י"ט).

וְכָדִי - הכ"ף בשווא נח*לד.

א' י"ט: בְּדָתִי פָּרַס־וּמְדִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'בְּדָתִי־פָּרַס וּמְדִי'.

א' כ': וְנִשְׁמַע פֶּתַח הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבות 'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה', שאם לא יטעים כראוי ישמע שיעשה בכל מלכותו, בעוד שפירושו שישמע בכל מלכותו.

א' כ"ב: שָׁרָר - בשי"ן שמאלית, ואין לקרוא כלל 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית מב.

זו טעות בהבנת דברי המסורה, שבמסורה בדפוס מק"ג נמסר 'לית כתיב שי"ן', ובטעות פירשו שכוונת המסורה שרק כאן כתוב 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית, ובשאר המקומות במקרא כתוב 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית, ומוכח שיש לקרוא כאן 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית.

אך פירוש זה במסורה לא יתכן, שהרי תיבת 'שרר' אינה כתובה כלל במקום נוסף בתנ"ך, לא בשי"ן ימנית ולא בשי"ן שמאלית, ואם זו כוונת המסורה היה למסורה למסור רק 'לית', כדרכה בכל מקום בו מופיעה תיבה רק פעם אחת בתנ"ך.

וכבר ביאר רונ"ה שכוונת המסורה לומר שכל תיבת 'שָׁרָר' בתנ"ך כתובה באות סמ"ך ולא באות שי"ן (כגון: בְּן סוֹרֵר וּמְזֹרֵה, דברים כ"א י"ח. 'דָּרְכֵי סוֹרֵר וְנִפְשָׁחִי, איכה ג' י"א), למעט כאן שכתוב 'שָׁרָר' בשי"ן. וא"כ מהמסורה מוכח להיפך שצריך לקרוא 'שרר' בשי"ן שמאלית, שאם מנוקד כאן 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית אין שום השוואה לתיבת 'סוֹרֵר' בסמ"ך.

ועוד הוסיף רונ"ה, שגם רד"ק בשרשים (שורש שרר) הביא פסוק זה יחד עם הפסוק 'כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרְרָר' (במדבר ט"ז י"ג), שענינם אחד, ומוכח שמנוקד כאן 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית. וכן במסורה (מערכת המסורה רבתא אות סמ"ך) נמסר 'סרר, ג' חסרים בלישנא וסי' שריך סררים, כי כפרה סררה, להיות כל איש שרר בביתו', ומוכח מזה שצריך לקרוא 'שָׁרָר' בשי"ן שמאלית שנקראת כסמ"ך.

וכן במנהגי קומרנא (סימן תק"ס בהערה) כתב שכוונת המסורה לומר שאין עוד מקום במקרא שכתוב 'שָׁרָר' בשי"ן אלא רק בסמ"ך, ותמה שם על מי שכתב שע"פ המסורה צ"ל בשי"ן ימנית.

ובאמת כן מוכח גם מהתרגומים ומהמפרשים שפירשו כולם שהוא מלשון שררה, ואין מי שפירש שהוא לשון השגחה.

ומ"מ, במקומות שכבר נהגו לקרוא גם 'שָׁרָר' בשי"ן ימנית, מסתבר שלא ישמעו לנו לבטל מנהגם, אך במקומות שלא נהגו

ב' א': וְאֵת אֲשֶׁר-עָשְׂתָהּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאֵת-אֲשֶׁר עָשְׂתָהּ'.

וְאֵת אֲשֶׁר-נָגַד עָלֶיהָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאֵת-אֲשֶׁר נָגַד עָלֶיהָ'.

ב' ג': אֶת-כָּל-נַעֲרָה בְּתוּלָה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'אֶת-כָּל-נַעֲרָה בְּתוּלָה'.

ב' ה': מְרַדְּכִי - בחלק מהדפוסים מנוקד 'מְרַדְּכִי' הדל"ת בחטף קמץ, ובחלקם מנוקד 'מְרַדְּכִי' הדל"ת בשווא לבד^{מג}, ונכון יותר להגותו כקמץ קצר מעט^{מד}. וכן הוא להלן.

בָּן יֶאֱיִר - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'בָּן-יֶאֱיִר' במקף.

וְשִׁמּוֹ מְרַדְּכִי בָן יֶאֱיִר בֶּן-שִׁמְעִי בֶן-קִישׁ אִישׁ יְמִינִי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבות 'בֶּן קִישׁ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביע שבתבות

'מְרַדְּכִי', שאם לא יטעים כראוי ישמע ש'אִישׁ יְמִינִי' קאי על קיש, בעוד שקאי על מרדכי.

ב' ו': עָם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אם' באל"ף^{מה}. וכן הוא להלן.

עָם יִכְנֶיָה מֶלֶךְ-יְהוּדָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'עָם יִכְנֶיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה'.

נְבוֹכַדְנֶצַּר - הטעם מלרע בצד"י, והבי"ת בהעמדה מועטת.

ב' ז': בֶּת-דָּדוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'בֶּת דָּדוֹ'.

ב' ח': וְבִהְקֶבֶץ - הוי"ו במתג, והבי"ת בשווא נח^{מו}.

ב' ט': וַתֵּשֶׂא תָסֵד לְפָנָיו - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'וַתֵּשֶׂא-תָסֵד לְפָנָיו' במקף.

^{מו} יש מדקדקים שכתבו שבכל מקום שבאה וי"ו שרוקה עם מתג בתחילת מילה, השווא שאחריה נע (כן כתב ר' שבתי סופר בהקדמת סידורו, ורד"ה במשפטי הטעמים (דף ג"ז ע"ב), וכן דעת הגר"א (דקדוק ופירוש על התורה ד"ה היתה, שכתב שם שאחר כל מתג השווא נע), ועוד מדקדקים), וכן הביא מנחת שי כאן בשם ספר דקדוק ישן כתב יד, שמנוקד כאן 'וְבִהְקֶבֶץ' בחטף פתח (והיינו שהשווא נע, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרופית הוא סימון לשווא נע).

אך יש מדקדקים שחילקו בין תיבות ארוכות לקצרות, שבתבות קצרות השווא נע, אך בתיבות ארוכות השווא נח (כן כתב הבחור בהגהתו למכלול (דף קל"ז ע"א), ומהמנחת שי (שופטים ה' י"ב), מאמר המאריך תירון חקירה ג') משמע שנקט כן למעשה).

ונראה שגם רד"ק (מכלול קל"ז ע"א) סובר שרק בתיבות קצרות השווא נע, שהדוגמאות שהביא בהן השווא נע הן רק תיבות קצרות ('וְשִׁבָּה', 'וְסָגַר', 'וְשָׂתָה'), וכנראה לרוב פשיטות הדברים אצלו שאין הכלל נהוג בתיבת ארוכה, לא ראה צורך לציין זאת, ורק לגבי תיבה קצרה המוקפת לתיבה ארוכה (כגון: 'וְשָׁלַח לִי') ראה צורך לכתוב שאין דינה כתיבה קצרה, ובה השווא נח. ונראה בפשיטות שהטעם שבתביבה קצרה מוקפת השווא נח, משום שתיבה מוקפת נחשבת כתיבה ארוכה.

ויש ראיות לשיטה האחרונה מכ"י המרבים לסמן שווא נע (ע"י שמנקדים בחטף פתח, שהוא סימון על שווא נע כמבואר במאמר החטפים), שבמילים קצרות עם מתג מסומן תמיד שווא נע, ובמילים ארוכות בדרך כלל אין מסומן שווא נע (למעט כמה מקומות ספורים היוצאים מן הכלל).

וכן מוכח מדברי המסורה בכתר ארם צובה על תיבת 'וְשִׁבָּה' (שופטים ה' י"ב), שמוסרת: 'וְשִׁבָּה וְסָגַר וְשָׁלַח וְשָׁמַע כאשר יתיצב הטעם על האות השלישי עם גיעיה באות הראשון יהיה פתח'. והיינו, שרק במילה קצרה בה הטעם באות השלישית, יבוא חטף פתח (שהוא שווא נע) אחר שורוק שיש בו מתג.

ובאמת הדבר מסתבר מאד, משום שבתבות ארוכות (וכן בתיבה קצרה המוקפת לתיבה נוספת) המתג הוא מתג כבד, ולא בא להורות על נעות השווא, ולכן השווא נח כדינו, אך כאשר התיבה היא קצרה שהטעם באות השלישית, לא יתכן שהמתג הוא מתג כבד, וממילא מוכרח שהמתג הוא מתג הבא להורות על נעות השווא.

כן, אין לחדש קריאה זו אחר שאין לה שום מקור וחודשה מתוך טעות בלבד, ואף אין שום טעם לכפול את הקריאה ולקרוא גם 'שָׁרַר' בשי"ן ימנית אחר שאין לקריאה זו שורש (ונראה פשוט, שהקורא רק 'שָׁרַר' בשי"ן ימנית, לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא, שהוא שינוי משמעות גמור).

^{מג} וזה לשון מנחת שי כאן: ברוב ספרי הדפוס כולם בשווא הדל"ת, ובכמה ספרים כתובי יד כולם בחטף קמץ, ובמקרא כתב יד מצאתי כתוב בגליון זה הלשון, בספרי צרפת ואשכנז כשיש היהודי אחר מרדכי נקוד כן מרדכי היהודי, ובספרי ספרד אין בהם הפרש כי כולם מרדכי, עד כאן. וברוב כתבי היד אכן מנוקד 'מְרַדְּכִי' בחטף קמץ.

^{מד} ניקוד החטף קמץ כאן הוא ככל הנראה שווא נע במהותו, ונהגה כקמץ משום שמקור השם 'מְרַדְּכִי' מהמילה 'מרדוך' שהדל"ת בשורוק (ראה במאמר 'מילים שאולות בלשוננו', לשוננו ח', ירושלים תרצ"ז, עמ' 106-107), ולכן כשהתארכה המילה והשורוק התבטל והפך לשווא, נשאר שווא זה נוטה לקמץ כדי לשמור על הגיית השורוק המקורית (כמבואר בארוכה במאמר החטפים).

^{מה} בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר. אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ן כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

וַיִּשְׁנֶה וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'לְטוֹב', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר*לא שבתיבות 'וְאֶת נַעֲרוֹתֶיהָ', שאם לא יטעים כראוי ישמע ששינה אותה ואת נערותיה, לטוב בית הנשים, בעוד שפירושו ששינה אותה ואת נערותיה לטוב, בבית הנשים.

ב' י': וְאֶת־מִוְלָדְתָּהּ - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נעמי, למרות הקושי^{מח}. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'מולדתה', או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'מולד תה'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלק את התיבה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן: מִוְלָדְתָּהּ (ב' כ'). אֲבִדְתִּי אֲבִדְתִּי (ד' ט"ו). מִוְלָדְתִּי (ח' ו').

אָשֶׁר לֹא־תִגִּיד - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אָשֶׁר־לֹא תִגִּיד'.

ב' י"א: לִפְנֵי חֲצַר בֵּית־הַנָּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'לִפְנֵי חֲצַר בֵּית הַנָּשִׁים'.

וּמֵה־יַעֲשֶׂה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וּמֵה יַעֲשֶׂה', או להטעים וּמֵה יַעֲשֶׂה.

ב' י"ב: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים שְׁנַיִם־עָשָׂר חֹדֶשׁ במקף^{מט}. וכן הוא להלן: אָשֶׁר הָעֶמִיד לִפְנֵיהָ (ד' ה'). אָשֶׁר אָעֲשֶׂה לָהֶם (ה' ח'). וְאֵת אָשֶׁר נִשְׁאָו (ה' י"א). אָשֶׁר אָסִתֶּר עָלֶיהָ (ז' ח').

^{מז} ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^{מח} הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מה שכתב בזה בשו"ת פאת שדך חלק ב' סוף סימן כ"ד).

^{מט} כאשר מופיעים שני מונחים לפני זקף קטן, יש נטיה להשמיט את המונח הראשון ולהטעים במקף ומונח במקום בשני מונחים, אך אין נכון לעשות כן, ויש להטעים את שני המונחים כראוי.

ויש קוראים שאינם משמיטים את המונח הראשון, אך מנגנים אותו במנגינה עמוקה ומסולסלת יותר מהמונח השני, ויש להם להזהר שלא ישמע ע"י הנגינה שהוא טעם מפסיק, אלא שעל אף הנגינה ישמע כטעם מחבר.

ולעצם נגינה מסולסלת זו יש מקור בקדמונים המכנים מונח זה בשם 'מכרבל' (דרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן, ריש שער הנגינות) או 'מנענע' (עט סופר לרד"ק, ל"ב ע"א) משום שיש לו נגינה מסולסלת יותר ממונח רגיל.

ויש הקוראים בסלסול אף את המונח הבא לפני הטעמים מהפך

ב' י"ג: בָּאָה - הטעם מלרע באל"ף, והוא לשון הווה. והקורא בָּאָה' מלעיל משנה משמעות לשון עבר*מא. וכן הוא להלן (ב' י"ד).

יָנַתָּן - הטעם מלעיל בנו"ן, והתי"ו בצירי ובהעמדה מועטת. וכן הוא להלן בתיבות: יָנַתָּן (ה' ג', ה' ו', ט' י"ב, ט' י"ג). תָּנַתָּן (ז' ב', ז' ג'). לְהַנְתָּן (ג' י"ד, ח' י"ג). אֶךְ לַהֲלֹן (ט' י"ד): וְתָנַתָּן - הטעם מלרע בתי"ו, והתי"ו בצירי.

עָמָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמָה' באל"ף*מה.

ב' י"ד: הִיא שָׁכָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'הִיא־שָׁכָה' במקף.

שָׁכָה - הטעם מלרע בבי"ת, והוא לשון הווה. והקורא 'שָׁכָה' מלעיל משנה משמעות לשון עבר^י.

וְנִקְרָאָה - הרי"ש בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'וְנִקְרָאָה' בחטף קמץ, אין להגותו כקמץ אלא כשווא נע פשוט^{נא}.

ב' ט"ו: נִשְׁאָת - האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'נִשְׁת'.

חֹן - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא 'בֶּן' בכ"ף. וכן הוא להלן.

ב' י"ז: מְכַל־הַנָּשִׁים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל הַנָּשִׁים'.

מְכַל־הַבְּתוּלֹת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מְכַל הַבְּתוּלֹת'.

מרכא ודרגא, אך באמת אין מקור בקדמונים לזה שמונחים אלו שונים משאר המונחים, ורק מונח שלפני מונח זקף קטן הוא מונח מכרבל (וגם כאשר מופיע רק מונח אחד לפני הזקף, אם הוא מוטעם בראש התיבה (כגון: מְלֹךְ מִצְרַיִם) הוא מונח מכרבל).

וע"פ המנהג לסלסל אף במונחים אלו כתב רז"ה מסברא (בנין שלמה, בית הטעמים, חדר שני, חלון ג') שצ"ל שגם מונחים אלו הם מכרבל, שנגינתם מעידה עליהם, ותמה שם שלא כתבו זאת המדקדקים. אך ברור שאין שומעים לו לחדש זאת מסברא נגד דברי המדקדקים, וכנראה הסלסול במונחים אלו הוא מנהג חדש.

ובתורת משה לחת"ם סופר (פרשת שמני ד"ה זאת החיה) כתב בפשיטות שהמונח שבתיבת 'לֹא טְהַרָה הָוָא' (בראשית ז' ב') הוא טעם מפסיק, וכנראה המנהג לסלסל ולהאריך במונח זה הטעהו לחושבו לטעם מפסיק (ואין לומר שחשב שכל מונח הוא טעם מפסיק, שבדבריו בדרוש לפרשת צו ד"ה היא העולה מוכח שחשבו לטעם מחבר).

^י וכמו שכתב רש"י (בראשית ט"ו י"ז) שבפסוקנו מוטעם 'שָׁכָה' מלרע, משום שהוא לשון הווה.

^{נא} כמבואר בארוכה במאמר החספים שחטף קמץ זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף קמץ ממש.

ב' י"ח: לְכַל־שָׂרֵי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'לְכַל שָׂרֵי'.

וְהִנָּחָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'וְאִנָּחָה' באל"ף^{בב}.

ב' י"ט: וּמִרְדְּכָי יֵשֵׁב בְּשַׁעֲרֵה־הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וּמִרְדְּכָי יֵשֵׁב בְּשַׁעֲרֵה־הַמֶּלֶךְ'. וכן הוא להלן (ב' כ"א).

ג' א': וַיִּנְשָׂאֵהוּ - הו"ד בשווא נח, והשי"ן בדגש ושווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא 'וַיִּנְשָׂהוּ'.

פְּלִי־הַשָּׂרִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'פְּלִי הַשָּׂרִים'.

ג' ב': כִּי־כֵן צִוְּהֻלּוֹ הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'כִּי־כֵן צִוְּהֻלּוֹ הַמֶּלֶךְ'.

ג' ד': כָּאֶמְרָם - כתיב 'באמרם' בבי"ת, וקרי 'כָּאֶמְרָם' בכ"ף. ויש לקרוא 'כָּאֶמְרָם' בלבד, כמו הקרי^{בב}.

ג' ח': בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכֹתָךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכֹתָךְ'.

וּלְמֶלֶךְ אֵין־שָׁה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים וּלְמֶלֶךְ אֵין־שָׁה.

לְהִנָּחָם - הה"א בפתח, והנו"ן דגושה. והוא לשון עזיבה. והקורא 'לְהִנָּחָם' בקמץ ורפה^{בב}, יתכן שמשנה משמעות^{בב} ללשון מנוחה^{בב}.

ג' י': אֶת־טַבְּעָתוֹ - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא 'טַבְּעָתוֹ', או לקרוא 'טַבְּעָתוֹ' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (ח' ב').

כִּן־הַמֶּדְתָּא - המ"ם בדגש, והשווא נע^{בב}. וכן הוא להלן. ג' י"ב: וְאֶל־שָׂרֵי עַם - הטעם מלעיל בשי"ן^{בב}.

ג' י"ג: מִנְעַר וְעַד־זָמָן טָף וְנָשִׁים בָּיֹם אָחָד - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת 'וְנָשִׁים',

הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^{בב} בבית יוסף (או"ח סימן כ"ה) כתב שאין בזה שינוי משמעות, ובלבוש (שם סעיף ז') כתב שלא דק ויש בזה שינוי משמעות. ובאחרונים שם (מור וקציעה, מחזיק ברכה, ועוד) האריכו לדון בזה, ואכ"מ.

^{בב} כמו בפסוקים: וְהָיָה בְּהִנָּחָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ (דברים כ"ה י"ט). זאת הַמְנוּחָה הַנִּיחוּ לְעֵינֶיךָ (ישעיה כ"ח י"ב).

^{בב} וכתב בעין הקורא כאן שהדגש שבמ"ם מוכיח שהה"א שבתיבת 'הַמֶּדְתָּא' היא ה"א הידיעה ואינה חלק מהמילה עצמה. וכוונתו, שאם הה"א היא חלק מהמילה, לפי כללי הדקדוק המ"ם אמורה להיות רפה, אך אם הה"א היא ה"א הידיעה, אמור לבוא דגש אחריה, משום שאחר ה"א הידיעה יבוא דגש. וממילא הדגש שבמ"ם מוכיח שהה"א היא ה"א הידיעה.

ולפי זה לא ברור אם 'מדתא' הוא תואר להמן, או תואר לאביו, ויתכן ש'כִּן הַמֶּדְתָּא' פירושו בן מדינת מדי, או שפירושו בן בית אב ששמו 'מדתא', או ששם אביו הוא 'מדתא', ובפירוש רבינו נתנאל כתב ש'מדתא' היא אשתו של אגג (ואמנם אין דרך להוסיף ה"א הידיעה לפני שם אדם, אך יתכן שכאן הוא יוצא מן הכלל, וכמו שמצאנו במקום נוסף (שמואל ב' כ"ד ט"ז) שכתוב 'הָאֶרְנָה', וכתב רד"ק שם שבאה ה"א הידיעה לפני שם אדם שלא כמנהג. וראה עוד בדברי רד"ק, דברי הימים א' ט"ו י"ח).

ולפי דבריו יוצא שהקורא במ"ם רפה, משנה משמעות, שבזה משמע שהה"א אינה ה"א הידיעה אלא היא חלק מהמילה, והיינו ששם אביו הוא 'הַמֶּדְתָּא'.

אמנם מהתרגום ומתרגום שני מוכח שהה"א אינה ה"א הידיעה, משום שמתרגמים 'המדתא' בה"א, והרי בארמית אין ה"א הידיעה מופיעה כצורתה בלשון עברי בה"א בתחילת המילה, ומוכח שהה"א היא חלק מהמילה.

ונראה שטעם הדגש במ"ם הוא משום שבשפה ממנה בא השם 'הַמֶּדְתָּא' המ"ם היתה נהגית בעיצור כפול, ולכן גם בלשון הקודש המ"ם דגושה.

^{בב} כמו בפסוק: שִׁשְׁזֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁגֹּן וְנָסוּ יִגְזֹן וְאִנָּחָה (ישעיה ל"ה י').

^{בב} כתב בשולחן ערוך (או"ח סימן קמ"א סעיף ח'): כל תיבה שהיא קרי וכתב הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר, ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה בפני גדולי הדור וכו' והתרו בו שיקרא כפי המסורה ולא רצה ונדוהו והורידוהו מהתיבה. עכ"ל. ומוכח שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, והעושה כן אף מגדלים אותו.

והנה לאחרונה נתחדש מנהג לקרוא 'כָּאֶמְרָם' כהכתיב, ולחזור ולקרוא 'כָּאֶמְרָם' כהקרי, ומנהג זה אינו נכון ואינו ראוי, ויש לקרוא 'כָּאֶמְרָם' כהקרי בלבד, ככל קרי וכתב שבתורה.

אמנם, יתכן שהנוהג לקרוא גם את הכתיב וגם את הקרי אינו חייב נידוי, ולא מתחייב נידוי אלא הקורא כהכתיב בלבד, אך ודאי שאין ראוי כלל לקרוא כהכתיב, אלא כהקרי בלבד, וזו הלכה למשה מסיני (נדרים ל"ז ע"ב: קריין ולא כתיבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני), והקורא גם את הכתיב מראה כאילו מפקפק ח"ו באמיתות ההלכה למשה מסיני שאין צריך לקרוא כהכתיב. ויתכן אף לומר שבהלכה למשה מסיני נאמר שלא לקרוא כהכתיב, וא"כ גם הקורא שניהם מתחייב נידוי.

ובספר עלי תמר (מועד ח"ג עמ' פ') הביא שמנהג קהילת עדן היה לקרוא 'כָּאֶמְרָם' בלבד, שלא נמסר בספריהם על קרי וכתב בתיבה זו. ואולי ע"פ מנהגם נולד מנהג זה של קריאת 'כָּאֶמְרָם' בבי"ת לצאת גם שיטה זו. אמנם אחר שבכל ספרינו נמסר על קרי וכתב, וכן הביא מנחת שי בשם המדרשים, וכן הוא גם בספרי תימן המובהקים, אין צורך לנהוג מנהג זה שאין לו יסוד בספרים שלנו, ובפרט שיש בזה מעין פקפוק על ההלכה למשה מסיני. ועיין עוד בשו"ת קנין תורה (חלק ה' סימן פ"ו) שקרא תיגר על הנוהגים לקרוא שניהם. וכן בקונטרס שערי יצחק (שיעורי הגר"י רצאבי; פקודי תשע"ד) האריך לבטל מנהג זה.

^{בב} לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים

שהוא ניגון מפסיק יותר מהגרש שבתִיבות 'ועד זקן', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק על הטף והנשים נגזר שיהרגו ביום אחד, בעוד שפירושו שנגזר כן גם על הנערים והזקנים, וגם על הטף והנשים.

ג' י"ד: לְכָל־הָעַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'לְכָל־הָעַמִּים'.

ה' ג' ט"ו: וְהָעִיר - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא 'וְאָעִיר' באל"ף. וכן הוא להלן (ד' א', ו' ו' ט', י"א, ח' ט"ו).

ו' ד' א': וַיִּקְרָע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן^{נח}, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'וַיִּקְרָא' באל"ף נט.

ז' ד' ב': עַד לַפְּנֵי שַׁעַר־הַמִּלֶּךְ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'עַד לַפְּנֵי שַׁעַר־הַמִּלֶּךְ'.

ח' ג': מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי בפשטא, קדמא, מהפך, פשטא.

ד' ח': נָתַן לוֹ - הטעם מלעיל בנו"ן^{לו}.

ט' ז': לְהַתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלִּפְנֵי עַל־עַמָּה - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתִיבת 'מִלִּפְנֵי', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^{לא} שבתִיבות 'לְהַתְחַנֵּן'.

לז', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק הבקשה היא על עמה, בעוד שגם התחינה וגם הבקשה הן על עמה.

י' ד' י"א: וְחִיָּה - הטעם מלרע ביו"ד, והוא לשון זכר, שפירושו ויחיה. והקורא 'וְחִיָּה' מלעיל משנה משמעות ללשון נקבה, שפירושו ותחיה^ס.

יא' ד' י"ד: כִּי אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'כִּי־אִם־הִתְרַשׁ תִּתְרַשִּׁי' במקף.

תִּתְרַשִּׁי - הטעם מלעיל ברי"ש.

יב' ו' ה' ז': רִחוּ וְהַצֵּלָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'רִחוּ־וְהַצֵּלָה' במקף.

יג' ו' ה' ז': הִגַּעְתָּ - העי"ן בפתח, והתי"ו בדגש קלס^א. ואין לקרוא 'הִגַּעְתָּ' בשווא נח.

יד' ז' ט"ז: אֲשֶׁר לֹא־כָדַת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר־לֹא כָדַת'.

טו' ה' א': פָּתַח - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'פָּסַח' בסמ"ך^{סב}.

טז' ה' ב': בִּפְחָצָר - הבי"ת בסגול. ואין לקרוא 'בִּפְחָצָר' בשווא נעס^ג. וכן הוא להלן (ו' ד', ה').

^{נח} 'שְׁמַעְתָּ', 'יִדְעָתָ' (אבן עזרא שמות י"ח ט').

^{סב} שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה גלגא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

^{סג} ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ב הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (כגון: הַשָּׁמַיִם, בָּקִים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (כגון: הַקָּמֹן, הַחֲצָר, הַקָּרִים, הַקָּשִׁיר). וכשבאה אחת מאותיות השימוש כל"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: בָּהֶדָה, בָּהֶרִים, בָּחֶרֶב, בָּחִירִשׁ, בָּחֲצִיר, בָּחֶתָן, לָעִיר), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם את השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה, ויש בזה שינוי משמעות.

וכן להיפך, כאשר באה אחת מאותיות כל"ב לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בשווא (כגון: בָּחֶקְמָה, לְחֶקְמָה, בָּעֲמִיר, בָּעֲשֹׂן), יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא

^{נח} וכעין זה איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) גבי תיבת 'נִשְׁבַּע': אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי' ע"כ. ופירושו רוב הראשונים (רד"ק במכלול דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^{נט} משום שהאות אל"ף שבתִיבת 'וַיִּקְרָא' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתִיבת 'וַיִּקְרָע' ישמע שקרא 'וַיִּקְרָא'.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

^ס כמו בפסוק: וְאִם־כָּתָה הָיָה וְחִיָּה (שמות א' ט"ז). וכמו שכתב שם רשב"ם: וחייה. טעמו למעלה, כמו מן ישב ישיבה, מן אֲרַפְכָּשֶׁד חִי (בראשית י"א י"ב) יאמר לנקבה חיה, אבל וְאִלּוּ חִיָּה אָלַף שְׁנַיִם פְּעָמִים (קהלת ו' ו'), טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה, עכ"ל. וכן בשפתי חכמים שם כתב שזו כוונת דברי רש"י.

^{סא} ואע"פ שדגש קל בא רק בראש תיבה או אחר שווא נח, כאן בא דגש קל אחד תנועה, משום שמשפט תיבת 'הִגַּעְתָּ' היה להנקד 'הִגַּעְתָּ' בשני שוואים נחים בסוף התיבה (כמו מהר"ך, לפתך), ורק מחמת שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, ראויה היתה האות עי"ן להתרחב לחטף פתח ולהנקד 'הִגַּעְתָּ', ומחמת שלא יכול לבוא חטף לפני שווא התרחב החטף לתנועה גמורה ונוקד 'הִגַּעְתָּ'. ולכן התי"ו דגושה בדגש קל, כדינה אילו היה מנוקד 'הִגַּעְתָּ', שבא דגש קל אחר שווא נח. וכן הוא בתיבות: 'וַיִּחַד',

וַתִּגַּע - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא 'וַתִּגַּע' בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה^{סד}.

ה' ח': וְאִם-עַל-הַמֶּלֶךְ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאִם-עַל-הַמֶּלֶךְ'.

ה' ט': וְלֹא-קָם וְלֹא-זָע מִמָּנוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְלֹא-קָם וְלֹא-זָע מִמָּנוּ'.

ה' י"א: נִשְׁאָז - השי"ן בדגש, והשווא נע. ואין להבליע את האל"ף ולקרוא 'נִשְׁאו'.

ה' י"ב: כִּי אִם-אוֹתִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי-אִם אוֹתִי'.

ה' י"ד: גָּבַהּ - הה"א בפתח גנובה ומפיק ה"א, ויש להגות את הה"א בשווא נח, והפתח נקראת לפני הה"א^{סה}.

אָמָה - האל"ף בפתח והמ"ם דגושה, והיא יחידת מידה. והקורא 'אָמָה' בקמץ ורפה^{טז}, משנה משמעות ללשון שפחה. וכן הוא להלן (ז' ט').

ו' א': נִדְּדָה - הדלי"ת הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'נִדְּדָה' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט^{סז}.

וַיְהִי - הוי"ו בפתח, והוא לשון עבר. והקורא 'וַיְהִי' בשווא משנה משמעות ללשון עתיד.

ו' ג': עָמוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמו' באל"ף^{מה}. וכן הוא להלן (ו' י"ד).

ו' ו': הָמָן - הטעם מלרע במ"ם, ואין להוסיף מתג בה"א ולהטעים 'הָמָן'.

ו' ח': אֲשֶׁר לְבִשְׁבוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֲשֶׁר-לְבִשְׁבוֹ'.

ו' י"ג: וַיֵּאמְרוּ - הטעם מלעיל ביו"ד^{סח}, והמ"ם בשווא

התלישות הדפיסו 'וַיֵּאמְרוּ' בתלישא אחת בלבד בסוף התיבה, כלומר שההטעמה מלרע, וזה מחוסר ידיעה ברורה אם הטעם מלעיל או מלרע.

אך באמת מוכח שההטעמה כאן היא מלעיל, משום שבכל המקומות במקרא שכתוב הצירוף 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' (כ"ג מקומות במקרא), הטעם מלעיל ביו"ד משום נסוג אחור (בשונה מהצירוף 'וַיֵּאמְרוּ לֵא' באל"ף, שהטעם מלרע ברי"ש), ואמנם בשני מקומות במקרא (כאן, ובשופטים י"ח י"ט) צירוף זה מוטעם בתלישא קטנה וממילא אי אפשר לדעת היכן מקום ההטעמה, אך מזה שבכל שאר המקומות במקרא ללא יוצא מן הכלל צירוף זה מוטעם מלעיל, אפשר ללמוד לשני המקומות במקרא שאין בהם הכרע ממיקום הטעם, שגם בהם ההטעמה מלעיל.

ויתירה מזאת, שאע"פ שברוב כתבי היד אין מופיע סימון כפול של תלישות, בכמה מקומות בודדים במקרא העלולים להטעות, ישנם כתבי יד המסמנים שתי תלישות, ואכן בכתב יד לנינגרד מסומן כאן 'וַיֵּאמְרוּ' בשתי תלישות, כדי לסמן שהטעם מלעיל (וכן בפסוק המקביל בשופטים י"ח י"ט מסומן שתי תלישות בכתר ארס צובה ובכתב יד לנינגרד ובכתבי יד נוספים), וכן בכתב יד ויימר 652, שהוא מכתבי היד המסמנים תמיד שתי תלישות, מוטעם כאן 'וַיֵּאמְרוּ' בשתי תלישות.

וכן נמסר להדיא במסורה (בכ"י ששון 507, בראשית י"ט ב') שהכלל ב'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' וב'וַיֵּאמְרוּ לֵא' הוא, שכשבאה תיבה שפירושה אליו (כגון: וַיֵּאמְרוּ לוֹ, וַיֵּאמְרוּ לֵא, וַיֵּאמְרוּ לָהּ, וַתֵּאמְרוּ לֵי), הטעם מלעיל, וכשבאה תיבת 'לֵא' באל"ף, הטעם מלרע, ומסיימת שם המסורה 'תן דעתך על זה לעולם', ומוכח שכלל זה נוהג בכל המקרא ללא יוצא מן הכלל.

וכן בקטע גניזה (קמברידג' T-S Ar.5.8. הובא בספר כתר ארס צובה ניקודו וטעמיו עמ' 57) נמסר שכל 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' ו'וַתֵּאמְרוּ לוֹ' מוטעם בתחילת המילה, וכל 'וַיֵּאמְרוּ לֵא' באל"ף מוטעם בסוף המילה.

וכן כתב יהב"י הנקדן (עין הקורא בראשית י"ט ה') שכל 'וַיֵּאמְרוּ לוֹ' ו'וַיֵּאמְרוּ לֵא' הטעם נסוג אחור ומוטעם מלעיל.

ורו"ה (מאור עינים בראשית י"ט ב') כתב שהמתג המופיע בספרים תחת היו"ד ('וַיֵּאמְרוּ לוֹ') מוכיח שהטעם מלרע ולא מלעיל, שהרי לא

תהיה כלולה בה ה"א הידיעה.

^{סד} כמו בפסוק: אֵל תִּיגַע לְהַעֲשִׂיר מִבִּינְתְּךָ חֶדֶל (משלי כ"ג ד').

^{סה} משפט מילה זו להקרא 'גָּבַהּ' (כמו: אָרוּךְ), שהה"א האחרונה בשווא נח בלבד, אך משום שהאות ה"א מוצאה מהגרון שהוא המוצא העמוק ביותר, ואין אפשרות להגות אות גרונית בשווא נח אחר חולם, וא"א להגיע את השווא ולהוסיף לו חטף, משום שאין שווא נע בסוף תיבה, לכן נוסף פתח לפני הה"א, כדי שיוכלו לבטא את הה"א כהוגן בשווא נח (וכן הוא בשאר האותיות הגרוניות, וכגון: יָרַח, גָּע). ולענין אופן קריאת פתח זה, במדקדקים מובאות שתי דרכים בזה, יש שכתבו שהפתח נהגה תחת אות אל"ף שאינה כתובה, ונקרא כאילו כתוב 'אֶלּוּאָה', 'שִׁיאָח', 'רְקִיאָע', ויש שכתבו שהפתח נהגה תחת האות שנמשכת במבטא מהתנועה הקודמת, ונקרא כאילו כתוב 'אֶלּוּוּה', 'שִׁיִּיח', 'רְקִיִּיע' (ראה מנחת שי בראשית א' ו').

למעשה נראה יותר לומר שאין זו מחלוקת, אלא שהמדקדקים תיארו באופן שונה את דרך הקריאה, אך זו דרך קריאה אחת, שניתן לתארה בשני אופנים. ועיקרה, שאין הפתח נהגה תחת האות עצמה, אלא לפנייה.

^{סז} כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^{סח} רוב הטעמים מסומנים באות המוטעמת (כגון: בִּימִי, מְהִדִּי, שָׁבַע), אך הטעם תלישא קטנה מסומן תמיד בסוף התיבה, ואין דרך כתבי היד לסמן תלישא נוספת בהברה המוטעמת, וממילא אי אפשר לדעת ע"פ מיקום הטעם אם ההטעמה מלעיל או מלרע כבשאר הטעמים.

ובחלק מהדפוסים המאוחרים (כגון רו"ה, קורן, ועוד) מסמנים שתי תלישות כשהטעם מלעיל (כגון: וַיֵּשֶׁע, וַיֵּשֶׁב, וַיֵּעַל), כדי לדעת היכן מקום ההטעמה (ויש בסיס להטעמה כפולה זו במעט כתבי יד).

אך יש מקומות שההכרעה בהם קשה, וגם למדפיסים לא היה ברור אם ההטעמה מלעיל או מלרע, ומחמת כן טעו בכמה מקומות. וכגון בפסוקנו שבחלק מהדפוסים המכפילים את

ותלישא גדולה ותלישא קטנה^{עא}, ולמנהג הספרדים כעין פזר רגיל^{עב}.

ז' ד': וְאֵלֹ - הטעם מלרע בלמ"ד.

תַּלְהוּ - יש להזהר שלא להבליע את הה"א ולקרוא 'תַּלְהוּ'.

ז' ז': עָמֵד - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמֵד' באל"ף^{מה}. וכן הוא להלן (ט' ב').

ח' ז': וְלִמְרָדְכִי - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח^{מו}.

ח' ח': בְּעֵינֶיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'בְּעֵינֶיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ז' ח': עָמִי - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אָמִי' באל"ף^{מה}.

קָפוּ - הטעם מלרע בפ"א.

ח' י"א: לְהַשְׁמִיד וְלַהֲגֹ - יש מחלוקת אם כתוב 'ולהרג' בוי"ו החיבור^{עג}, או 'להרג' בלא וי"ו^{עד}. ובהרבה מקומות נוהגים לכפול את הפסוק^{עה} ולקרוא פעם אחת 'ולהרג' בוי"ו^{עו} ופעם אחת 'להרג' בלא וי"ו^{עז}.

ז' ט': אֲשֶׁר-עָשָׂה הָמָן - תיבות 'אֲשֶׁר עָשָׂה' מוטעמות בירח בן יומו, שניגונו כעין מונח^{סט}. ותיבת 'הָמָן' מוטעמת בקרני פרה^ע, שניגונו למנהג האשכנזים כפזר

קטנה ותלישא גדולה, או תלישא קטנה פזר ותלישא גדולה.

עב הרשב"ץ (מגן אבות נ"ה ע"ב) כתב שנגינת קרני פרה דומה לפזר. ובתשלוש מקנה אברם (מאיטליה) כתב שנגינתו קרובה לפזר וכמעט כמוה רק עם חוזק גדול מהפזר והתחלפות מה ורעד כאילו הקול יראה שתים עם סיבוב בסופם. ובספר טעם ודעת (לר' אליהו גאנץ, נדפס בשנת תרפ"ו) כתב שכפי קבלתם ניגונו כפזר רגיל.

ויש לציין, שפזר רגיל מכונה במסורה 'פזר', וקרני פרה מכונה 'פזר גדול'. אך אצל הספרדים כל פזר נקרא 'פזר גדול'. וזה כנראה משום שאצלם לא היה כ"כ הבדל בנגינה בין פזר לקרני פרה, לכן גם לפזר רגיל קראו פזר גדול כמו שקוראים לקרני פרה.

עג מנהג הספרדים והתימנים לכתוב במגילה 'ולהרג' בוי"ו החיבור, וכן הכריע מנחת שי.

עד מנהג רוב האשכנזים לכתוב במגילה 'להרג' ללא וי"ו החיבור, וכן דעת הגר"א (מעשה רב אות רמ"ד).

עה יש נוהגים לכפול את כל הפסוק (כך המשמעות במסורת הקריאה, ובלוח לא"י להגרימ"ט), ויש נוהגים לכפול כמה תיבות (וכתב באגרות משה (אורח חיים חלק ה' סימן כ' אות ל"ב) שכן ראוי לנהוג), ויש נוהגים לכפול את המילה המסופקת בלבד (ארחות רבינו חלק ג' עמ' מ"ב).

עו ויש קוראים הרוצים להדגיש את השינוי בין שתי הקריאות, וכשקוראים 'וְלַהֲגֹ' בוי"ו החיבור מאריכים בקריאת הוי"ו עד שנשמע שקורא 'וְלַהֲגֹ' בסגול, ואין נכון לקרוא כן, אלא יש לקצר ולקוראה כשווא, שאינו הברה בפני עצמה אלא נסמך להברה הבאה.

עז כן נהגו ר' חיים מואלוז'ין (ספר הצדיק רי"ז מסלנט), החתם סופר (קסת הסופר על הפסוק, חוט המשולש, שו"ת כתב סופר חלק אורח חיים סימן כ"ז), והאמרי אש (קסת הסופר שם). והובא המנהג במסורת הקריאה, ובלוח לא"י להגרימ"ט, ובהערות ברכר לתנ"ך יהואש.

ובריאר כתב (כתר ארם צובה והנוסח עמ' 24, ובמאמרו 'מקראות שיש להם הכרע', מגדים י', תש"ז), שהקריאה הנכונה היא 'וְלַהֲגֹ' (ח' י"א) ו'לְפָנֶיךָ' (ט' ב'), ואין מקור לנוסח 'לַהֲגֹ' ו'בְּפָנֶיךָ' אלא במהדורתו המשובשת של דפוס מק"ג, וממילא אין צורך לחזור על שני האופנים (אך באמת הפריז שם מעט על המידה, שאע"פ שאכן מכל כתבי היד המדויקים מוכח שהנוסח הנכון הוא 'וְלַהֲגֹ' ו'לְפָנֶיךָ', הנוסח השני אין מקורו בדפוס מק"ג בלבד, אלא מקורו ברבים מספרי אשכנז שכתבו כן, ודפוס מק"ג רק נמשך אחר ספרים אלו).

יבוא מתג במקום הטעם. עכ"ד. אך באמת אע"פ שמתג זה מופיע בכמה דפוסים, ברוב כתבי היד אין מסומן מתג זה, אלא מסומן תלישא בלבד בסוף התיבה (ורק בכתבי היד א"א א"ג מופיע מתג תחת הוי"ד; וכנראה משום שהבינו הסופרים בפשיטות שהטעם מלרע, הוסיפו מתג זה), ואם כן, אין מזה הוכחה שהטעם מלרע, ואדרבה, מזה שבכל כתבי היד המדויקים לא מסומן מתג, מוכח שההטעמה מלעיל, שאם הטעם מלרע, היה ראוי לבוא מתג תחת הוי"ד.

ובתנ"ך קורן בדפוסים הישנים הדפיסו וְאֵאמְרָה מלרע, בתלישא אחת ובמתג תחת הוי"ד, אך בדפוסים החדשים יותר תיקנו והדפיסו וְאֵאמְרָה מלעיל בשתי תלישות.

סח ואע"פ ששווא הבא אחר טעם הוא שווא נח, אפילו כשלפניו תנועה גדולה. כאשר הטעם נסוג אחר ממקומו, ובא אחריו שווא, השווא נשאר נע כדינו הרגיל אחר תנועה גדולה, משום שטעם שנסוג אחר אין כוחו כטעם לגבי זה, כיון שאינו במקום ההטעמה המקורי (מנחת שי בראשית י"ט ט', בשם ערוגת הבושם פ"ג ד"ה אמנם).

סט כן כתב בתשלוש מקנה אברם בטעם ירח בן יומו.

ע טעמים נדירים בתנ"ך, ט"ז פעמים בכל התנ"ך, ושתי פעמים בלבד בקריאות הנקראות בציבור (כאן, ובבמדבר ל"ה ה'), ובכל המקומות, מגיעים הירח בן יומו והקרני פרה יחד בזה אחר זה, שהמשרת הסמוך לקרני פרה הוא ירח בן יומו.

עא ר' אליהו בחור (טוב טעם ריש פרק ד') כתב שניגון הטעם קרני פרה הוא כפזר ושתי תלישות. וכן כתב ג"כ בספר שיח יצחק (לאחיו ורבו של הט"ז, שער ז' פרק א' סעיף י"א).

וכתב ר' איצק פרעמסלא (קונטרס דברי אמת במדבר ל"ה ה') וז"ל: כתב השיח יצחק, נגינת קרני פרה כפזר ושתי תלישות, ונראה לי שהיינו תלישא גדולה ותלישא קטנה, עכ"ל. ובמנורת שלמה ובמנחת כליל ובהיכל הברכה ובמסורת הקריאה אכן כתבו, כנראה ע"פ דבריו, שניגונו כפזר תלישא גדולה ותלישא קטנה.

אך נראה שאין כוונתם שמנגנים קודם פזר ואח"כ תלישא גדולה ואח"כ תלישא קטנה, שהלא קרני פרה הוא טעם מפסיק, ותלישא קטנה הוא טעם מחבר, ואם ניגון הקרני פרה נגמר בניגון התלישא קטנה, א"כ אינו יכול לשמש כטעם מפסיק.

ונראה שכוונתם רק לומר שאין ניגונו כשתי תלישות גדולות או כשתי תלישות קטנות, אלא אחת גדולה ואחת קטנה, אך לא דיברו על סדר נגינתם. וא"כ צ"ל שסדר נגינתם הוא פזר תלישא

14

חילופי נוסחאות

א' ג': פָּרָס / (פָּרָס)

הרי"ש בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו, א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס^פ, גינצבורג^פ, קסוטו, קורן, ברויאר.

הרי"ש בקמץ – בכתבי היד: ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוס: רו"ה.

א' ד': וָאֶת־יָקָר / (וָאֶת־יָקָר)

הקו"ף בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג^פ, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יונה אבן ג'אנח^פ. ~ וכן כתב אבן עזרא^פ. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעס^פ. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן^פ. ~ ורד"ק כתב שכן הוא בספרים מדויקים^פ.

הקו"ף בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ד. ~ וכן כתב ר' יהודה חיוג^פ. ~ וכן כתב אבן עזרא^פ. ~ ורד"ק כתב שכן הוא במקצת ספרים מדויקים^פ.

א' י"ד: שְׁתָּר / (שְׁתָּר)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ח, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^פ, קסוטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ב ס"ה, א"א א"ד. ~ ובדפוס: רו"ה. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן^פ.

א' י"ז: בְּעֵלְיָהוּ / (בְּעֵלְיָהוּ)

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, גינצבורג^פ, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.
העי"ן בחטף פתח – בכתבי היד: א"א א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

א' כ': פְּתָגָם / (פְּתָגָם)

הגימ"ל בקמץ – בכתבי היד: ט"א ס"ט, ב, ס"א ס"ז, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעס^פ. ~ וכן כתב ר' משה הנקדן^פ. ~ וכן כתב רד"ק^פ.

הגימ"ל בפתח – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכתב מנחת שי שכן הוא במקצת כתבי יד מדויקים.

לְבַעֲלִיָּהוּ / (לְבַעֲלִיָּהוּ)

העי"ן בשווא נח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, גינצבורג^פ, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שי.

העי"ן בחטף פתח – בכתבי היד: א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ב' ג': הֶגָא / (הֶגָא)

הגימ"ל בסגול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הגימ"ל בצירי – בכתבי היד: ס"ד ס"ה, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: רו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^ט

^פ כתב אבן עזרא (אסתר ו' ג', ספר צחות שער השמות) שמנוקד כאן וָאֶת יָקָר בפתח. אך ראה לעיל (הערה פ"ז).

^פ ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'שְׁתָּר' בפתח.

^פ דרכי הניקוד והנגינות (ד"ה כל ארבע).

^פ נראה שיש סימני מחיקה של חטף פתח שתוקן לשווא נח.

^פ ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'בְּעֵלְיָהוּ' בחטף פתח.

^פ כתב רד"ק במכלול (קפ"ד ע"א) ובשרשים (ערך פתגם), שתיבת 'פְּתָגָם' מנוקדת בקמץ אף כשהיא נסמכת לתיבה שאחריה.

^פ ובגליון כתב שבספרים אחרים מנוקד 'לְבַעֲלִיָּהוּ' בחטף פתח.

^פ והגאון ר' יוסף חיים זוננפלד נשאל (שלמת חיים סימן ש"ז) אם יש לקרוא 'הֶגָא' בסגול או 'הֶגָא' בצירי, והשיב שנכון לומר בעל פה את הנוסח האחר אם אפשר, ופשיטא דבדיעבד אינו מעכב. עכ"ד. ונראה שכוונתו שהשומע את קריאת המגילה יאמר בע"פ את הנוסח האחר, אך הקורא יקרא באופן אחד בלבד, שאם לא כן מה כוונתו שיקרא בע"פ, הלא הספר לפניו. אך תמוה למה יגרע הקורא מהשומע. ואולי משום שזה רק לרווחא דמילתא, שהרי אין מדקדקין בטעויותיה (שו"ע סימן תר"צ סעיף י"ד), ע"כ לא ראוי לקרוא בציבור בשני האופנים, אך יחיד השומע יכול להדר בזה.

^פ ובגליון ציין שיש נוסח אחר המנקד 'פָּרָס' בקמץ.

^פ ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'יָקָר' בפתח.

^פ כתב ר' יונה אבן ג'אנח בשרשיו (שרש יקר) שהוא קמוץ בלי ספק.

^פ כתב אבן עזרא (קהלת י' א') שתיבת 'יָקָר' לעולם מנוקדת בקמץ הקו"ף, בין בסמוך ובין במוכרת. אך ראה לקמן (הערה צ"ב).

^פ בספר טעמי המקרא המיוחס לכן בלעם (שער על הפתח והקמץ, שער ח') מנה י"ג יוצאים מן הכלל שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

^פ בספר דרכי הניקוד והנגינות (ד"ה וכלל הדבקות) מנה י"ג יוצאים מן הכלל שקמוצים אע"פ שסמוכים, וזה אחד מהם.

^פ במכלול (קמ"ה ע"ב) כתב רד"ק שתיבת 'יָקָר' בסמוך מנוקדת בפתח, ובמוכרת מנוקדת בקמץ, וכגון 'ואת יָקָר תפארת' בפתח, ונמצא בספרים מדויקים 'ואת יָקָר תפארת' קמוץ, וכן הביאו בעלי המסורת עם הקמצים סמוכים. עכ"ד.

ובשרשים (שרש יקר) כתב רד"ק שבמקצת הספרים המדויקים מנוקד 'יָקָר' בקמץ, ובמקצתם מנוקד 'יָקָר' בפתח, ואפשר שהוא סמוך אע"פ שהוא קמוץ, או שהוא מוכרת והוא כמו ואת יקר ותפארת וגדולתו.

^פ שלשה ספרי דקדוק (עמ' 29). (ור' יונה אבן ג'אנח השיג עליו בשרשיו שרש יקר, וכתב שהוא קמוץ בלי ספק, ור' יהודה לא עיין במה שכתוב בספר).

ב' ט': לְתֵת לָהּ / (לְתֵת לָהּ) / (לְתֵת לָהּ)

הטעם מלרע והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

הטעם מלעיל והתי"ו בסגול – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

הטעם מלעיל והתי"ו בצירי – בכתבי היד: ס"ה, א"א.

ב' י"ב: פְּתַח / (פְּתַח)

הדלי"ת בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק.

הדלי"ת בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ד. ~ ובדפוסים: לטריס, גינצבורג.

ב' ט"ו: פֶּתַח־בֵּיתִי לְדָד / (פֶּתַח־בֵּיתִי לְדָד)

ללא פסיק – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שליש מהספרים.

בפסיק – בדפוסים מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם שני שליש הספרים.

ג' י"ב: וְנִחַתָּם / (וְנִחַתָּם)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב רד"ק.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ד, א"א א"ג א"ד. ~ ובדפוס: לטריס.

ג' ט"ו: וְהָעִיר שׁוֹשָׁן / (שׁוֹשָׁן)

השי"ן בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^ק, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^ק.

השי"ן בפתח – בכתב היד: ס"ה. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.

ד' ז': לְשָׁקוֹל / (לְשָׁקוֹל)

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ט"א ס"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

בזקף קטן – בדפוס: מק"ג.

ד' י': וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהִתְדָּד / (וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהִתְדָּד)

במהפך פשטא זקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

במרכא טפחא אתנחתא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג^ק, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

ד' י"א: וְעַם־מְדִינֹת / (וְעַם־מְדִינֹת)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.

בתלישא קטנה – בכתבי היד: ס"ח, א"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מחצית מן הספרים.^ק

אָשֶׁר יָבֹא־אֶל־הַמֶּלֶךְ / (אָשֶׁר־יָבֹא)

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

ט"ז ט"ז, יהושע ד' ח', שם כ"ב ט', שם ל"א, שופטים ז' כ"ה, שמ"א כ' ב', מל"א ט"ז ז', ירמיה ל"ח ז', שם י"ב, שם ל"ט ט"ז, יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א, דניאל ה' כ"ג).

ורז"ה כתב (שערי זמרה שער ח' פתח י"ב) שלא יבוא פזר ואחריו גרש ללא תלישא ביניהם, אא"כ יש ביניהם מקום הראוי למתג. וצ"ע בכלל זה.

תופעה זו של הוספת תלישא קטנה בין הפזר לקדמא, במקומות בהם בא קדמא מיד אחר הפזר, מצויה מאד בספרים השונים, ובכמה מהמקומות הנ"ל בהם מוטעם קדמא מיד אחר הפזר, יש ספרים המוסיפים תלישא (ושד"ל כבר עמד על חילוף הספרים בזה, במכתבו שהובא בספר תורת אמת, עמ' 61).

מעיון בדפוסים מק"ג לטריס וקורן, במקומות המנויים ברשימה הנ"ל, דפוס לטריס מוסיף תלישא בעשרה מקומות (בראשית ל"ב ל"ג, שמות ל"ד ד', במדבר י"ח י"ז, דברים ט"ז ט"ז, יהושע כ"ב ל"א, שופטים ז' כ"ה, מל"א ט"ז ז', יחזקאל ל"ב כ"ה, שם מ"ו ט', אסתר ד' י"א), דפוס מק"ג מוסיף תלישא בשלושה מקומות (דברים ט"ז ט"ז, יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א), ודפוס קורן מוסיף תלישא בשלושה מקומות (מל"א ט"ז ז', יחזקאל מ"ו ט', אסתר ד' י"א). וכנראה היו סופרים שהוסיפו תלישא מחמת ההרגל, ובפרט שחשים מעט מחסור בנגינה כשמטעימים קדמא מיד אחר הפזר.

ק' שכתב רד"ק (מכלול קפ"ג ע"א) שכל תיבות 'דת' 'כדת' 'הדת' 'בדת' מנוקדות בקמץ.

ק"א רד"ק (מכלול נ"ד ע"ב) הביא רשימת תיבות שהפתח שבהן השתנה לקמץ אף שלא בהפסק ענין, וביניהן הביא את הפסוק 'וְנִחַתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ'.

ק"ב ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'שושן' בפתח.

ק"ג שנמסר במסורה (כתר ארס צובה תהלים ס' א', ומלכים ז' י"ט. ומסורה זו הובאה גם ברד"ק (שרשים ערך ששון), ובמנחת שי (מלכים א' ז' י"ט, שם כ"ב, תהלים ס' א')) שכל 'שושן הבירה' בפתח, וכל 'שושן' לבדו בקמץ פרט לשני מקומות ש'שושן' לבדו מנוקד בפתח (והם: מלכים א' ז' י"ט, בתהלים ס' א').

ק"ד ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהִתְדָּד' בזקף.

ק"ה דרך המקרא שיבוא תלישא בין הפזר לקדמא שאחריו, וכך הוא במאות מקומות במקרא (כגון: הִרְמְשֵׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמִּים, עֲשֵׂה הַמֶּלֶךְ לְכִלְיָהִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה, דָּד מִרְדְּכָי אֲשֶׁר לָקַח־לּוֹ לְזֵת). אך בעשרים מקומות במקרא בא קדמא מיד אחר הפזר ללא תלישא ביניהם, כגון: עַל־כֵּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּגִי־שָׂרָאֵל, וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְיָ (והם: בראשית ל"ב ל"ג, שמות ד' ל"א, שם י"ב כ"ז, שם ל"ד ד', ויקרא י"ג נ"ח, במדבר י"ח י"ז, דברים

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג^ק, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' י"ד: וְאֵלֶּיךָ עָשִׂיתִי מִלְּךָ / (וְכָא עֲשִׂיתִי מִלְּךָ)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"א. ~ ובדפוסים: קסטו, ברויאר.

בדרגא תביר – בכתבי היד: ס"ח, א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן.

ו' א': וְיִאמְרוּ / (וְיִאמְרוּ)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ו, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: קסטו, ברויאר.

בתלישא גדולה – בכתבי היד: ס"ד ס"ז ס"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה^ק, לטריס, גינצבורג^ק, קורן.^{קט}

ו' י"ג: וְיִאמְרוּ לוֹ / (וְיִאמְרוּ לוֹ)

הלמ"ד רפה – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^ק, קסטו, ברויאר. ~ וכן כתב רד"ק^{קא}.

הלמ"ד דגושה – בכתבי היד: א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא במסורה^{קב}.

^{קו} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'אֲשֶׁר-יָבֹא', ובספרים אחרים מוטעם 'אֲשֶׁר יָבֹא'.

^{קי} רוו"ה הביא כמה כתבי יד ודפוסים המטעימים 'וְיִאמְרוּ' ברביע, ואף כתב שכן נראה. אך למרות זאת משום מה הדפיס 'וְיִאמְרוּ' בתלישא ולא ברביע. וצ"ע.

^{קכ} ובגליון ציין שכך מוטעם ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעם 'וְיִאמְרוּ' ברביע.

^{קט} וכתב ברכר בהערותיו לתנ"ך יהואש, שהטעמת 'וְיִאמְרוּ' ברביע גם מסתברת יותר מהטעמת 'וְיִאמְרוּ' בתלישא, משום שאם מוטעם כאן 'וְיִאמְרוּ' בתלישא, הפיסוק הוא: וְיִאמְרוּ לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת, דְּבָרֵי הַיָּמִים. ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם מוטעם כאן 'וְיִאמְרוּ' ברביע הפיסוק הוא: וְיִאמְרוּ, לְהִבִּיא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים. ופיסוק זה הגיוני ומסתבר.

^{קי} ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'לו' בדגש.

^{קיא} כן כתב רד"ק במכלול (ע"ט ע"א).

^{קיב} בדפוס מק"ג (בראשית י"ט ב', דניאל ה' י"א) נמסר במסורה על שני 'לא' דגושים (והם: וְיִאמְרוּ לֹא כִּי בְּרָחוּב גִּלְזִין, בראשית י"ט ב'. וְיִאמְרוּ לֹא כִּי אִסְרִי מִלְּךָ, ש"מ"א ח' י"ט), ושני 'לו' דגושים, ואחד מהם בפסוקנו (והם: וְיִאמְרוּ לוֹ הַחֲרָשׁ, שופטים י"ח י"ט. וְיִאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו, אסתר ו' י"ג).

כמו"כ הובאה מסורה זו ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הניקוד והנגינות, מעט לפני שער הנגינות), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (פרק השני על אותיות יהו"א ובגדכ"פ, התנאי השני). וכן במנחת שי כאן הביא מסורה זו וכתב שכן הוא בספר אחד מדויק בלמ"ד דגושה.

אך נראה שמסורה זו שנויה במחלוקת, שהרי ברוב הספרים הלמ"ד כאן רפה (ואף בדפוס מק"ג, נגד מסורתו), וכן רד"ק כתב שהלמ"ד כאן רפה, ואף בשופטים הלמ"ד רפה בספרים המדויקים ובכללם

ז' ג': תִּתְּנֶנִּי לִי / (תִּתְּנֶנִּי לִי)

במקף – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ו ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ד ס"ה, א"א א"ד^{קי}. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.^{קיד}

ז' ד': בְּנִזְק / (בְּנִזְק)

הנו"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסטו, ברויאר.

הנו"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^{קטו}, קורן. ~ וכן כתב רד"ק^{קטז}.

ז' ו': נִבְעֶת / (נִבְעֶת)

העי"ן בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{קטז}, קסטו, ברויאר. ~ וכן מוכח מהמסורה^{קטז}.

העי"ן בקמץ – בכתב יד: א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה^{קטז}, קורן.^{קכ}

בכתר ארס צובה, ומוכח שמסורה זו אינה מוסכמת.

^{קיי} בכה"י ס"ה א"ד מוטעם 'תִּתְּנֶנִּי לִי' בקדמא, והתי"ו מנוקדת בצירי.

^{קיד} בכ"י ס"ג מוטעם 'תִּתְּנֶנִּי לִי' במתג קדמא ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

^{קטו} ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד 'בְּנִזְק' הנו"ן בצירי.

^{קטז} בשרשים (שרש נזק), ובעט סופר ("ט ע"א).

^{קיז} ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב ספרים, ובספרים אחרים מנוקד 'נִבְעֶת' העי"ן בקמץ.

^{קכ} בדברי הימים (א' כ"א ל') כתובה תיבת 'נִבְעֶת' בפתח, ובכתר ארס צובה נמסר שם 'ב' והמ', כלומר שתיבה זו כתובה שתי פעמים בתנ"ך, והפעם השניה היא בפסוק 'והמן נבעת', ומוכח ממסורה זו שהשוותה בין המקומות שגם כאן מנוקד 'נִבְעֶת' בפתח.

^{קכז} כתב רוו"ה, שמצא שני כתבי יד שבהם העי"ן בתיבת 'נִבְעֶת' שבדברי הימים (א' כ"א ל') מנוקדת בקמץ, ונמסר שם במסורה 'ב' קמץ זקף, וכוונת המסורה שבשני מקומות במקרא תיבת 'נִבְעֶת' מנוקדת בקמץ משום הזקף, וממילא מוכח ממסורה זו שגם כאן (שהוא המקום השני במקרא בה מופיעה תיבת 'נִבְעֶת') הניקוד הנכון הוא 'נִבְעֶת' בקמץ, ואכן מצא כתב יד ישן שמנקד גם כאן 'נִבְעֶת' בקמץ. עכ"ד.

אך באמת בספרינו מנוקד בדברי הימים 'נִבְעֶת' בפתח, וכן מנוקד גם כאן בכל הספרים המדויקים, ונוסח זה אף מסתבר יותר (כמבואר בהערה הבאה).

^{קכח} הטעמים המפסיקים ביותר בפסוק, שהם סוף פסוק ואתנחתא, גורמים לשינוי ניקוד האות המוטעמת משום ההפסק, וכגון במקום 'שָׁמַיִם', באתנחתא וסוף פסוק מנוקד 'שָׁמַיִם'. 'אֶרֶץ'-אֶרֶץ. 'מִצְרַיִם'-מִצְרַיִם. 'לִילָה'-לִילָה. ויש מקומות רבים בהם הפתח

ז' ח': וְהָמָן נָפַל / (וְהָמָן נָפַל)

ברביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן בריואר. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם קכא.
בזקף – בדפוס: קסוטו. קכב.

ח' א': מָה / (מָה)

המ"ם בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ז. ~ ובדפוסים: קסוטו, בריואר. ~ וכן מוכח מדברי רד"ק קכב.

המ"ם בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד קכד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן נראה מהמסורה קכה.

ח' ו': בָּאֵבֶדְךָ / (בָּאֵבֶדְךָ)

הדלי"ת בפתח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ה ס"ז, א"א א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, בריואר.

הדלי"ת בקמץ – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"ב א"ד. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן הוא בעין הקורא.

בספרים המדויקים מוטעם רביע אחר פשטא, ויש ספרים המטעימים בזקף.

קכג שכתב רד"ק (מכלול קצ"ג ע"א) שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'הוא' או לפני תיבת 'היא', מנוקדת בפתח. ומוכח שגם בפסוקנו מנוקד 'מה' הוא לָהּ בפתח.

קכד ובכתבי היד ס"ד ס"ח א"א א"ד תיבת 'מה' מוקפת, ומוטעם 'מה' הוא לָהּ, ובכ"י ס"ג תיבת 'מה' ותיבת 'הוא' מוקפות, ומוטעם 'מה' הוא לָהּ.

קכה במסורה (הובאה ע"י ר' משה הנקדן (דרכי הניקוד והנגינות, ד"ה עתה אדבר על המקף), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם) נמסר שכל תיבת 'מה' הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לארבעה פסוקים יוצאים מן הכלל שבהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח (והם: בְּיַיִן וּבִיָּדָה מִה הָיָה, בראשית כ"ג ט"ו. וְרָאִיתָם אֶת הָאָרֶץ מִה הָיָה, במדבר י"ג י"ח. וְאָמַר מִה הָיָה, זכריה ה' ו'. וּמָדַת יָמֵי מִה הָיָה, תהילים ל"ט ה'), ופסוק זה אינו מנוי עמיהם, ומוכח שכאן מנוקד 'מה' הוא לָהּ בקמץ.

אמנם מוכח שחל שיבוש בדברי מסורה זו, שהרי שני פסוקים במקרא בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח בכל הספרים, לא נמנו במסורה זו (והם: כִּי לֹא יָדָעוּ מִה הָיָה, שמות ט"ז ט"ו. וְאֶהְרֶן מִה הָיָה, במדבר ט"ז א').

ולכן נראה שהכלל הנכון הוא שכל תיבת 'מה' הבאה לפני אחת מאותיות אה"ר מנוקדת בקמץ, פרט לתיבת 'מה' שקודם תיבת 'היא' או תיבת 'הוא', שאז היא מנוקדת בפתח (וממילא גם כאן מנוקד 'מה' הוא לָהּ בפתח), וכמו הכלל שכתב רד"ק (הובאו דבריו לעיל הערה קכ"ג). והשיבוש במסורה הגיע ככל הנראה מזה שיש מסורה אחרת (מופיעה בדפוס מק"ג בראשית כ"ג ט"ו) המוסרת על ארבעת המקומות שכתוב במקרא הצירוף 'מה' היא' (ואינה עוסקת כלל בניקוד תיבת 'מה'), ומחמת שהכלל כאן אמור על הצירופים 'מה' הוא' ו'מה' היא', שולבו המסורות בטעות זו בזו, ולכן נמסר במסורה רק על ארבעת הפסוקים בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח לפני תיבת 'היא', והושמטו מהמסורה שלושת הפסוקים בהם תיבת 'מה' מנוקדת בפתח לפני תיבת 'הוא'.

ונראה שיש להוכיח כן, מזה שהמסורה מפרטת את ארבעת הפסוקים היוצאים מן הכלל, בעוד שהיה עליה לקצר ולמסור רק שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'היא' מנוקדת בפתח, בלא פירוט הפסוקים (ולכל הפחות היה עליה למסור את הכלל שכל תיבת 'מה' לפני תיבת 'היא' מנוקדת בפתח, וגם לפרט את הפסוקים, אך לא לפרט את הפסוקים בלבד ולהתעלם לגמרי מהכלל). ומוכח שנוסח המסורה המקורי היה שכל תיבת 'מה' לפני 'הוא' ו'היא' מנוקדת בפתח, בלא פירוט הפסוקים (וכמו הנוסח שמוסר רד"ק), ורק משום שהמסורה שמפרטת את הפסוקים במקרא שכתוב בהם הצירוף 'מה' היא', שולבה במסורה העוסקת בניקוד תיבת 'מה', פורטו הפסוקים במסורה.

משתנה לקמץ גם בטעמים מפסיקים נוספים, כדרך שנוהג באתנחתא, כגון: 'אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עֹבֵד' (בראשית מ"ד י'), 'וַיַּעֲשֶׂה לָהֶם מִכְנָסִי־בָד' (שמות כ"ח מ"ב), שבהם הזקף גורם לפתח להפוך לקמץ. וכגון: 'וְהָשִׁיב אֶת־הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל' (ויקרא ה' כ"ג), שבו הרביע גורם לפתח להפוך לקמץ, ועוד פסוקים רבים על דרך זו. ובניקוד הפשוט של תיבת 'נִבְעָת' העי"ן מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן 'נִבְעָת' בקמץ ניקדו כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.

ולכאורה הנכון יותר הוא 'נִבְעָת' בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, וכגון: 'מִמֶּנָּה שְׁמִלִים מְטֹל וּמִתְהוֹם רִבְצָת תַּחַת' (דברים ל"ג י"ג), 'שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל קוֹצוֹתֵי רִסְסֵי לִילָה' (שה"ש ה' ב'), 'אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִּי עֹבֵד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים' (בראשית מ"ד י'), אשר בהם הזקף משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ שמוטעמים בזקף. אך לעומת זאת כאן שכתוב 'וְהָמָן נָפַל' מלפני הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶכָה, שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהעי"ן תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שזקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כל כך קשורים זה לזה (וכיוצא בזה מצאנו עוד מספר מקומות במקרא בהם יש ספרים המנקדים קמץ בזקף באמצע משפט, ואכן בספרים המדויקים מנקדים בהם בפתח ולא בקמץ. ראה בחילופי נוסחאות בגליונות פרשיות שמות, בשלח, ויקרא, אחרי, בלק).

קכא בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער על שכונת הטעמים, טעם פשטא) הביא כמה פסוקים בהם בא רביע אחר פשטא, וביניהם הביא את הפסוק 'וְהָמָן נָפַל'.

קכב הטעמת 'נָפַל' ברביע גם מסתברת יותר מהטעמת 'נָפַל' בזקף, משום שאם מוטעם כאן 'נָפַל' בזקף, הפיסוק הוא: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנָּת הַבֵּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נָפַל, עַל הַמָּטָה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגֵּם לִכְבוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכָה עִמִּי בְּבֵית. ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם מוטעם כאן 'נָפַל' ברביע, הפיסוק הוא: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנָּת הַבֵּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נָפַל עַל הַמָּטָה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגֵּם לִכְבוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכָה עִמִּי בְּבֵית, ופיסוק זה הגיוני ומסתבר.

וכתב שד"ל במכתבו (הובא בספר תורת אמת עמ' 65 ואילך), שיתכן שההטעמה ברביע היא טעות שנגרמה מחמת דרך המקרא, שדרך המקרא ברוב המקומות שאחר פשטא יבוא זקף, ולא רביע (כגון: תָּהוּ וְנָהוּ, לֹאֹר יוֹם, אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרִקְיעַ, הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֲחִיהָ, לִבְשָׁה אֶרֶץ), ורק במקומות מועטים בא רביע אחר פשטא (כגון: תִּדְשָׁה הָאָרֶץ דָּשָׁא, בראשית א' י"א. וְזֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן, בראשית ט' י"ב. אֲבָל שָׁרָה אֲשֶׁתְּךָ, בראשית י"ז ט"ו), לכן בחלק מהמקומות שבא רביע אחר פשטא, טעו רבים מהסופרים והטעימו בזקף במקום ברביע (ובפרט שנקל לטעות בזה, אחר שרק נקודה מבדילה ביניהם). והביא שם עוד דוגמאות רבות בהן

ח' ח': אֲשֶׁר־נִכְתָּב / (אֲשֶׁר־נִכְתָּב)

התי"ו בקמץ – בכתבי היד: ט"ב, ט"ג, ס"ב, ס"ה, ס"ז, ס"ו, ס"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר.

התי"ו בפתח – בכתבי היד: ס"ג ס"ד ס"ח, א"א א"ב א"ג א"ד.

ח' ט': בָּעֵת־הַיָּא / (בָּעֵת־הַיָּא)

העי"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"א קכ"ו א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מיעוט ספרים. העי"ן בסגול – בכתב יד: א"ג קכ"ו. ~ ובדפוס: רוו"ה קכ"ב. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם רוב ספרים.

וְאֵל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי / (וְאֵל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים) / (וְאֵל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי)

במונח מקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג קכ"ט, קסוטו, ברויאר. ~ וכן נראה מספר החילופים קל.

במונח מונח – בכתב יד: א"ב. ~ ובדפוסים: רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

קכ"ו בכ"י זה מוטעם 'בָּעֵת־הַיָּא' במונח, ולא במקף.

קכ"ו בכ"י זה מוטעם 'בָּעֵת־הַיָּא' במונח, ולא במקף.

קכ"ב וכתב רוו"ה שמדברי רד"ק משמע שמנוקד 'בָּעֵת' בסגול, שכתב רד"ק (מכלול קפ"ג ע"ב, עט סופר כ"ו ע"א) שתיבת 'עֵת' מנוקדת תמיד בצירי, ואם היא מוקפת היא מנוקדת בסגול, ולא חילק בין אם מוקפת לתיבה המוטעמת בראשה לבין אם מוקפת לתיבה שאינה מוטעמת בראשה, וממילא גם כאן מנוקד 'בָּעֵת' בסגול כיון שהמילה מוקפת.

אך לכאורה הוכחה זו מדברי רד"ק אינה נכונה, שהרי ישנם פסוקים נוספים בהם תיבת 'עֵת' מוקפת, ובכל זאת היא מנוקדת בצירי (כגון: וַעֲשֵׂה שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַיָּא | אֶת־הַחֹג, מלכים א' ח' ס"ה. וְהָיָה לְעֵת־עָרֹב יְהִי־הָאֵר, זכריה י"ד ז').

ונראה שהכלל שהביא רד"ק אמור רק בתיבת 'עֵת' הכתובה בפני עצמה, ולא בתיבת 'עֵת' שבאה לפני שמוש. וא"כ, גם פסוקנו שבאה בו אות שימוש לפני תיבת 'עֵת' אינו כלול בכלל שהביא, ויתכן שמנוקד 'בָּעֵת' בצירי.

קכ"ט ובגליון ציין שכן הוא ברוב ספרים, ובספרים אחרים מוטעם 'וְאֵל־' במקף.

קל ברשימת החילופים המובאת בסוף דפוס מק"ג, ובספר המסורה (ח"ב עמ' תקצ"ז), נמסר כאן על חילוף, שלבן אשר (שהלכה כמותו) מוטעם 'הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי' במקף, ולבן נפתלי (שאין הלכה כמותו) מוטעם 'הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי' במונח.

ובספר החילופים מישאל נמסר על הסכמת בן אשר ובן נפתלי שמוטעם כאן 'הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים־וְהַפְּחוּתִי' במקף, ובמתג תחת הנו"ן.

קל"א ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־וָעִיר' במונח רביע.

קל"ב יש סופרים שהטעומו פסוק זה בהטעמות שאינן מתאימות לכללי הטעמים, וכנראה מחמת הגרסאות השונות שהיו בספרים בהטעמת פסוק זה, נוצרו השיבושים השונים.

בכ"י ס"ד מוטעם: 'לְיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר וָעִיר'. בכ"י ס"ה

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ח, א"א א"ג א"ד.

במקף מקף – בכתבי היד: ס"ג ס"ו.

ח' י"א: אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר־וָעִיר / (אֲשֶׁר | בְּכַל־עִיר וָעִיר)

במונח רביע – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, קסוטו, ברויאר.

במונח לגרמיה מונח רביע – בכתבי היד: ס"ז, א"א א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג קל"א, קורן. קל"ב.

ח' י"ד: יִצְאָו / (יִצְאָו)

היו"ד במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים קל"ב. היו"ד במתג – בדפוסים: מק"ג, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

ט' ט"ו: בָּיוֹם / (בָּיוֹם)

במונח – בכתבי היד: ט"ב, ס"א ס"ג ס"ז, א"ב א"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג קל"ד, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן נמסר במסורה קל"ה.

מוטעם: 'לְיְהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכַל־עִיר וָעִיר'. בכ"י ס"ח מוטעם: 'לְיְהוּדִים | אֲשֶׁר־בְּכַל־עִיר וָעִיר'. בכ"י א"ד מוטעם: 'לְיְהוּדִים אֲשֶׁר | בְּכַל־עִיר וָעִיר'. ורוב הטעמות אלו אינן מתאימות לכללי הטעמים.

קל"ג ע"פ כללי הטעמים, כאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווה בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, סעיף 20. רבינו חס, שיר אלוקים לי מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקדו, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים).

ובכתבי היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעומו כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברויאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

קל"ד ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'בָּיוֹם' בקדמא.

קל"ה לפי כללי הטעמים, תיבת 'בָּיוֹם' ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונח, שהכלל הוא שכאשר יש שני טעמים משרתים לפני הפשטא, הראשון שבהם יהיה מונח אם הוא מוטעם בראש המילה (כגון: עָשָׂב מִזֵּרַע יִרְעַל), וקדמא אם אינו בראש מילה (כגון: וְאֵת קַלְעֹף כִּנְיָ). ומכיון שתיבת 'בָּיוֹם' אינה מוטעמת בראשה, היא ראויה להיות מוטעמת בקדמא ולא במונח.

אך בספרים המדויקים מוטעם כאן 'בָּיוֹם' במונח, ונמסר עליו במסורה שהוא יוצא מן הכלל יחיד בכל המקרא בו מוטעם במונח אע"פ שאינו בראש המילה (מסורה זו מובאת בספר דקדוקי הטעמים (מהדורת

בקדמא – בכתבי היד: ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ד. ~
ובדפוס: רו"ה. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים קלי.

ט' כ"ז: **אַת שְׁנִי** / (אַת־שְׁנִי)

במונח והאל"ף בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג, ס"ג ס"ז, א"ג. ~
ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מיעוט ספרים.

במקף והאל"ף בסגול – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~
וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים.

❖ רשימת הספרים ❖

כתבי יד אשכנזיים

א"א – אשכנזי א. ברלין 1213. תנ"ך. נכתב במאות ה-10–11 (בסביבות השנים 1050–1150).

א"ב – אשכנזי ב. ויימאר 651–652. תורה והפטרות. נכתב בווימאר שבגרמניה בשנת ה"א נ' – 1290.

א"ג – אשכנזי ג. מינכן 2. תורה עם תרגום, מגילות והפטרות. נכתב בגרמניה במחצית השנייה של המאה ה-13 (בסביבות השנים 1250–1300).

א"ד – אשכנזי ד. פראג 6. תורה הפטרות ומגילות. נכתב במאה ה-14 (בסביבות השנים 1300–1400).

דפוסים

מק"ג – מקראות גדולות. תנ"ך. נדפס בוויניציאה בשנת רפ"ד – רפ"ו.

רו"ה – ר' וולף היידנהיים. מגילת מאירת עינים. נדפס ברעדליהיים בשנת תקפ"ה.

לטריס – תנ"ך. הוגה ע"י מאיר הלוי לעטעריס. נדפס בווינה בשנת תרי"ב – 1852.

גינצבורג – תנ"ך. נדפס בלונדון בשנת תרצ"ב – 1932.

קסוטו – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשי"ג.

קורן – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשכ"ה.

ברויאר – תנ"ך. נדפס בירושלים בשנת תשל"ז.

כתבי יד טברניים / מזרחיים

טא"ס – טברני א ספיר. עדויות על כתר ארם צובה (נכתב ע"י שלמה בן ביואעא בסביבות שנת ד' אלפים תר"פ – 920, הוגה נוקד וגמסר ע"י אהרן בן משה בן אשר גדול בעלי המסורה) במקומות החסרים, ע"פ עדות של יעקב הלוי ספיר בקובץ מאורות נתן.

ט"ב – טברני ב. לנינגרד B. 19a. תנ"ך. נכתב בשנת ד' אלפים תשס"ט – 1009.

ט"ג – טברני ג. ששון 1053. תנ"ך. נכתב במאה ה-10 (בסביבות השנים 900–1000).

כתבי יד ספרדיים

ס"א – ספרדי א. ירושלים 4-790. תנ"ך. נכתב בבורגוס שבספרד בשנת ה' אלפים כ' – 1260.

ס"ב – ספרדי ב. פריס 26. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד בשנת ה"א ל"ב – 1272.

ס"ג – ספרדי ג. מדריד 1. תנ"ך. נכתב בטולדו שבספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200–1280).

ס"ד – ספרדי ד. פריס 21. תנ"ך. נכתב בקסטיליה בסביבות שנת ה' נ"ה – 1295.

ס"ה – ספרדי ה. קולוני בודמר 21. תנ"ך. נכתב בספרד במאה ה-13 (בסביבות השנים 1200–1300).

ס"ו – ספרדי ו. ששון 508. תנ"ך. נכתב בשנת ה' אלפים ס"ח (1308).

ס"ז – ספרדי ז. ששון 82. תנ"ך. נכתב בסוריא בשנת ה' אלפים ע"ב (1312), ע"י ר' שם טוב בר אברהם אבן גאון, בעל המגדל עוז על הרמב"ם.

ס"ח – ספרדי ח. ירושלים 8-1401. נכתב בסרגוסה שבספרד בשנת ה' אלפים ק"א (1341).

בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר (ט' טו), עֲשִׂים אֶת יוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר (ט' יט), עֲשִׂים אֶת יוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָזָר (ט' כ"א). ולכן גם כאן תיבת 'בְּיוֹם' מוטעמת במונח, בדומה לחבריו, נגד כללי הטעמים.

קלי כמבואר לעיל (הערה קל"ה).

ובראשונים שהביאו את כללי הטעמים, וכתבו את הכלל הנ"ל (שיר אלקים י' מגן לר"ת על כללי הטעמים. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, לפני שער הזקף. דרכי הניקוד והנגינות לר' משה הנקדן, שער הנגינות, טעם פשטא. מחברת התיג'אן, ירושלים תשכ"א עמ' צ"ה) לא כתבו שיש פסוק היוצא מן הכלל, וקצת משמע מזה שאין לכלל זה יוצאים מן הכלל, וממילא גם כאן ראוי להיות מוטעם 'בְּיוֹם' בקדמא.

ומלשון מחברת התיג'אן אף נראה יותר שאין לכלל זה יוצא מן הכלל, שכתב שאם אינו באות ראשונה יהיה קדמא לעולם.

בו"ש), סעיף 23, וזה לשון המסורה שם: 'סימן, כל שלוש תיבות שהטעם אחר האות הראשון שבתביה, כמו יָצָא יְיָ אֶתֶּךָ אֶת־הַבְּרָכָה וכדומה לו, הטעם מלמעלה יקרא ויתנקה, כל הקריאה על זה המנהג, בר מן חד, ויקהליו היהודים אשר בשושן גם בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר'. ע"כ (והובאה מסורה זו גם בתנ"ך בער כאן). וכן בספר המסורה (ח"ג עמ' שנ"א סעיפים ד' ה'), מובאים שתי מסורות המוסרות על חריג זה, הראשונה קרובה מאד לנוסח דקדוקי הטעמים. והמסורה השנייה מוסרת: 'סימן כל שלוש תיבות שהטעם אחר האות האחרון שבתביה כמות יָצָא יְיָ כל הקריאה על זה המנהג בר מן אחד גַם בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר'. ובכ"י ס"ז נמסר כאן על תיבת 'בְּיוֹם': 'לית בטעם'. וכוונת המסורה לומר שאין עוד תיבת 'בְּיוֹם' המוטעמת במונח באופן זה שיש שני משרתים לפשטא וראוי להיות מוטעם בקדמא (שהרי סתם תיבת 'בְּיוֹם' המוטעמת במונח מצויה במקומות רבים במקרא, כגון: בראשית ל' ל"ג, ל"ה ג'). ובכ"י א"ג נמסר כאן על תיבת 'בְּיוֹם': 'לית בטעם, וכל היכא דאית טעמא באות קדמא וכוונתה', וכוונת המסורה לומר שאין עוד תיבה המוטעמת במונח באופן זה שיש שני משרתים לפשטא והמשרת הראשון אינו מוטעם באות הראשונה במילה, וכשהמשרת הראשון מוטעם באות הראשונה במילה לעולם הוא מוטעם במונח).

ובטעם חריגות זו, כתב ברויאר (טעמי המקרא עמ' 94 הערה 16) שמסתבר שהטעמים ביקשו להשוות את הטעמת שלושת הקטעים המקבילים השווים בכל טעמיהם, והם: אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשָׁן גַּם

**לתגובות והערות:
מכון "טעמי תורה"
מייל: tameytora@gmail.com
פקס: 153775150494
תא קולי: 077-5150494**

**ניתן להאזין לקריאת התורה בהברה
אשכנזית, מדויקת ע"פ תורת הקורא,
ב"קול הלשון".
טלפון: 03-617-1111
שלוחה 115116**

**נודה בזאת לכל העוזרים
והמסייעים שקונטרס זה יראה אור.
© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם
ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.**